

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA

ŽÁNŘ RECENZE V SOUČASNÉ PUBLICISTICE
Z HLEDISKA UŽITÝCH SYNTAKTICKO-
STYLISTICKÝCH PROSTŘEDKŮ
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Adéla Lipertová

Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Jana Vaňková

Plzeň 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 30. června 2022

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování:

Ráda bych zde poděkovala vedoucí bakalářské práce PhDr. Janě Vaňkové za její odborné vedení, cenné rady a čas, který mi při psaní bakalářské práce věnovala.

Obsah

1 ÚVOD	7
2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	8
2.1 STYL A STYLISTIKA	8
2.2 FUNKČNÍ STYL PUBLICISTICKÝ	9
2.3 ŽÁNRY PUBLICISTICKÉHO STYLU	10
2.3.1 Zpravodajské žánry.....	10
2.3.2 Beletristické žánry	10
2.3.3 Analytické žánry	11
2.4 JAZYK PUBLICISTICKÝCH PROJEVŮ	11
2.5 VÝRAZOVÉ PROSTŘEDKY PUBLICISTICKÝCH PROJEVŮ	13
2.6 SYNTAKTICKÁ STRÁNKA PUBLICISTICKÝCH PROJEVŮ.....	14
2.6.1 Charakteristické jazykové prostředky roviny syntaktické v útvaru recenze.....	16
2.7.1 Charakteristické jazykové prostředky roviny stylistické v útvaru recenze	19
2.8 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA ŽÁNRU RECENZE.....	22
2.8.1 Funkce recenze	24
2.8.2 Jazykové prostředky recenze	25
3 METODY A CÍLE PRÁCE.....	26
4 VLASTNÍ ANALÝZA TEXTŮ	28
4.1 TABULKA K ANALYZOVANÝM TEXTŮM	28
4.1.1 Rozbor recenze č. 1.....	29

4.1.2 Rozbor recenze č. 2.....	29
4.1.3 Rozbor recenze č. 3.....	30
4.1.4 Rozbor recenze	31
4.1.5 Rozbor recenze č. 5.....	32
4.1.6 Rozbor recenze	33
4.1.7 Rozbor recenze č. 7.....	33
4.1.8 Rozbor recenze č. 8.....	34
4.1.9 Rozbor recenze č. 9.....	35
4.1.10 Rozbor recenze č. 10.....	35
4.1.11 Recenze č. 11.....	36
4.1.12 Recenze č. 12.....	37
4.1.13 Recenze č. 13.....	37
4.1.14 Recenze č. 14.....	38
4.1.15 Recenze č. 15.....	39
5 ZÁVĚR	40
6 RESUMÉ	42
6.1 RESUMÉ V ČESKÉM JAZYCE	42
6.2 RESUMÉ V ANGLICKÉM JAZYCE	42
7 POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE.....	43
8 SEZNAM PŘÍLOH	45
8.1 PŘÍLOHA Č. 1.....	45
(TEXT Č. 1 JAK SI NEVZÍT PRINCEZNU)	45
8.2 PŘÍLOHA Č. 2.....	46

8.3 PŘÍLOHA Č. 3.....	47
8.4 PŘÍLOHA Č. 4.....	49
8.5 PŘÍLOHA Č. 5.....	50
8.6 PŘÍLOHA Č. 6.....	51
8.7 PŘÍLOHA Č. 7.....	52
8.8 PŘÍLOHA Č. 8.....	53
8.9 PŘÍLOHA Č. 9.....	54
8.10 PŘÍLOHA Č. 10.....	55
8.11 PŘÍLOHA Č. 11.....	56
8.12 PŘÍLOHA Č. 12.....	57
8.13 PŘÍLOHA Č.13	58
8.14 PŘÍLOHA Č.14	60
8.15 PŘÍLOHA Č. 15.....	61

1 Úvod

Tématem této bakalářské práce je *Žánr recenze v současné publicistice z hlediska užitých syntakticko-stylistických prostředků*. Práce je rozdělena na dvě hlavní části. První část je věnována teorii a má za úkol objasnit základní pojmy, které jsou pro útvar recenze stěžejní. V první řadě vysvětlujeme samotný pojem *styl a stylistika*, pokračujeme zařazením útvaru recenze do rámce stylu publicistického, konkrétně analytický a uvádíme žánry, které se mezi něj společně s recenzí řadí. Věnujeme se jazykové stránce a výrazovým prostředkům, které jsou typické pro všechny publicistické texty. Pokračujeme uvedením jednotlivých kritérií z roviny syntaxe a stylistiky, která jsou specifická konkrétně pro samotný žánr recenze. Z hlediska syntaxe se věnujeme pojmům: *kondenzační prostředky textu, konstrukce s nepůvodními předložkami, shodný přívlastek implicitní, druhy vedlejších vět a nepravé věty vedlejší, typy souvětí a typy predikátů*. Z hlediska stylistické stránky se zabýváme a blíže charakterizujeme pojmy: *kontaktné prostředky, obrazná pojmenování, obraty frazeologické, expresivní a nespisovné výrazy a cizí a přejaté výrazy*. Jevy blíže objasněné a popsané v teoretické části následně vymezujeme v části praktické.

Praktická část se věnuje vyhodnocení excerpovaného jazykového materiálu jak kvalitativně, tak kvantitativně dle předem stanovených syntakticko-stylistických kritérií.

Na základě zjištěných faktů budou následně vyvozeny adekvátní závěry z jednotlivých textů, které budou převedeny do přehledných tabulek a poté stručně slovně charakterizovány. Primárně se budeme věnovat vyhledávání námi zvolených jevů, avšak upozorníme i na ty, které nebyly předem stanoveny a v textech se mohou objevit. Východiskem pro zpracování praktické části bakalářské práce je patnáct textů recenzí z jednotlivých kulturních odvětví. Recenze jsou čerpány z tištěných i online periodik. Výběr jednotlivých recenzí je různorodý, snahou je vyhledat jevy, které jsou pro tento žánr typické, a naopak také poukázat na rozdílnost jednotlivých textů s ohledem na autorův osobitý styl.

2 Teoretická východiska

2.1 Styl a stylistika

V této bakalářské práci se věnujeme žánru recenze z hlediska užitých syntakticko-stylistických prostředků, a proto je pro začátek důležité definovat jednotlivé základní pojmy a vymezit specifické rysy publicistického funkčního stylu, do něž může být žánr recenze řádně zařazen.

Pojem styl znamená v nejobecnějším vymezení vnější jednotný ráz uměleckého díla, člověka či doby. Styl se vytváří výběrem a uspořádáním jednotek v jakékoli oblasti lidské činnosti, utváří se záměrnou aktivitou tvůrčího subjektu a je různou mírou ovlivňován okolnostmi vzniku a cílem, jemuž má výsledek stylizačního procesu sloužit.¹ Styl v lingvistice tedy chápeme jako autorův individuální výběr vhodných jazykových, tematických a obsahových prostředků pro zvolený text. Budeme-li na styl (sloh) nahlížet z širšího hlediska pojetí, budeme říkat že má jednotící (sjednocující) a zároveň diferencující princip jazykového projevu. Právě dle stylu rozlišujeme a rozeznáváme jeho autora s ohledem na dobu a literární směr. Důležité je tedy vymezit také pojem slohotvorní činitelé. V podstatě se jedná o souhrn podmínek a okolností pro jednotlivé komunikační situace a následné ovlivnění projevu autora. Individuální styl autora závisí na uvedených individuálních, subjektivních činitelích. Kromě toho styl každého jazykového projevu závisí na mnoha činitelích na autorovi nezávislých, na slohotvorných činitelích objektivních.² Můžeme říci na obecných platnostech, ke kterým autor musí při projevu přihlížet a je jimi vázán, tj., komunikační záměr, forma projevu, komunikační situace, příjemci-posluchači, či připravenost a nepřipravenost projevu.

„Stylistika neboli nauka o stylu (slohu) je jazykovědná neboli dílčí lingvistická disciplína, jejíž předmětem je zkoumat jazyk ve své komunikační funkci a dalších specifických funkcích.

¹ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4. str. 16.

² ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9. str. 376.

*Zkoumá styl verbálního jazyka a jejím cílem je vystihnout a zobecnit zákonitosti výstavby komunikátu psaných i mluvených.*³

2.2 Funkční styl publicistický

V současné češtině bývají tradičně vymezovány tyto funkční styly: prostěsdělovací, odborný, administrativní, publicistický, umělecký a řečnický.

„Jako jeden z funkčních stylů současné češtiny představuje zobecněné a nadřazené označení pro stylové ztvárnění všech žurnalistických textů, které vedle své funkce informativní plní ještě funkci persvazivní, působící a ovlivňovací.“⁴

Hlavním znakem žurnalistiky je soustavný vývoj v čase, lze tedy říci že se žurnalistika vyvíjí souběžně se společností. Jejím hlavním posláním je rychlá reakce, aktuálnost a bezprostřednost. S ohledem na recipienta jsou vybírána dobová originální témata s funkcí zaujmout a co nejúčinněji informovat nejširší sociální sféru bez omezení sociálního zařazení, věku, vzdělání a různé kulturní úrovně. Celkový charakter žurnalistických textů je podmíněn jejich širokým celospolečenským posláním.⁵

Publicistické texty pak používají různé argumentační i jazykové prostředky k přesvědčování. *„Publicistický styl je vzhledem k tematické mnohotvárnosti a dílčím funkcím textů nesmírně bohatý.*“⁶

Zahrnuje slohové útvary informačně analytické s funkcí komunikační a současně získávací a ovlivňovací, kde se objektivní výkladové pasáže komentující, střídají s objektivizovanými úvahami, expresivně podbarvené glosy a fejetony (místy beletrizované,

³MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-2979-4 str. 12.

⁴ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4. str. 245.

⁵MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-2979-4. str. 161.

⁶ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4. str. 246.

nebo tíhnoucí až k familiernosti) se nacházejí vedle strohých, nacionálně stylizovaných zpráv a novinářských komuniké.

2.3 Žánry publicistického stylu

Publicistika zahrnuje různé formy psané a mluvené, vnitřně je tak publicistický styl velmi rozrůzně. Vnitřní diference plyne z funkce, poslání a dílčích cílů této komunikace. *Zřetelně se vyhranily tyto tři žánry: zpravodajské, beletristické a analytické.*⁷ Cílem této práce je analýza útvarů analytických, konkrétně útvaru recenze.

2.3.1 Zpravodajské žánry

Zpravodajský styl zastává především funkci informativní, texty jsou tak charakteristické přeplněností různými fakty, která jsou konkrétní, stručná a srozumitelná. Zařazujeme sem útvary jako zpráva, oznámení, komuniké, noticka, interview aj.

2.3.2 Beletristické žánry

Beletristický styl se vyznačuje tím, že přebírá určité rysy publicistiky, ale zároveň využívá i prostředků stylu umělecké literatury. Mezi konkrétní útvary lze zařadit například sloupek, fejeton, reportáž, črtu, glosu, kurzívu a další. V těchto útvarech nalézáme především funkci informativní a persvazivní společně s využitím prvků uměleckého stylu.

Estetizace a beletrizace některých žánrů publicistického stylu je zřejmá, ale ve výsledku je od stylové sféry umělecké odlišná.⁸

⁷ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4. str. 262.

⁸ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. *Žurnalistika a komunikace*. ISBN 978-80-247-2979-4. str. 176.

2.3.3 Analytické žánry

Analytický styl je dalším z podtypů publicistického stylu. Tato modifikace publicistického stylu se vyznačuje primárně analytickým způsobem zpracování informací určených široké veřejnosti.⁹

„Stylová sféra publicistická se vyznačuje analytickým přístupem ke zpracování zveřejněných informací. Nejde tedy o zprostředkování a předání informací, ale informace bývají analyzované, komentované a hodnocené. Na rozdíl od textů zpravodajského stylu s dominantní funkcí informativní/zpracovací plní texty publicistického stylu celý komplex dalších funkcí, a to především funkci persvazivní neboli přesvědčovací a působící, dále získávací, ovlivňovací, formativní. Zatímco ve zpravodajství jde primárně o předání nových informací, v publicistické komunikaci nejde o absolutní novost zpráv, ale o postoj k nim, o jejich posouzení, hodnocení.“¹⁰

2.4 Jazyk publicistických projevů

Pro jednotlivé slohové oblasti a funkční styly jsou typické určité formy projevu, nelze ovšem přesně vymezit hranice mezi jednotlivými slohovými útvary. Co se týče publicistického stylu, je z hlediska jazykové stránky a jejího rozvoje velmi dynamický a rozvíjí se v čase. Žánrově je velice rozrostlý, tudíž jazykově velice bohatý. Využívá vedle neutrální stylové vrstvy rovněž vrstev příznakových a dobových, výjimkou nejsou ani odborné termíny nebo výrazy zastaralé, až knižní. Jazyková stránka psaných i mluvených projevů především závisí na situaci, ke které se vyjadřuje a na adresátech, ke kterým je projev či text mířen.

⁹ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-2979-4. str. 174.

¹⁰ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-2979-4. str. 174.

Cílem publicistických projevů je především získávat a přesvědčovat adresáty. Ty usilují o neustálou aktuálnost, zajímavost a také o to, aby komunikáty byly působivé. Z tohoto důvodu je pro ně příznačné příležitostné užívání aktualizačních prostředků.¹¹

S ohledem na stylovou vrstvu užívanou v publicistických projevech můžeme mluvit o různorodém prolínání všech vrstev spisovného a nespisovného jazyka, od hovorovosti až po knižnost. Obecně lze říci že spisovnost v publicistickém stylu stále převládá a určitá míra nespisovného jazyka funguje spíše jako nástroj pro utváření originality jednotlivých autorů. Publicistický styl tak řadíme mezi styly využívající především spisovný jazyk. Skupiny jazykových prostředků vyskytujících se v těchto textech můžeme rozdělit do dvou pomyslných skupin.

- a) automatizace vyjadřování,
- b) aktualizace vyjadřování – obměna stabilních jazykových prvků za nové

Automatizovanými výrazy jsou výrazy běžně užívané, často až obsahově prázdné. Základem pro automatizaci jsou zautomatizované fráze a opakující se slovní klišovité obraty. Důvodem, který vede k neustálému užívání automatizovaných obrátů, je především usnadnění práce autora.

Pro autory je totiž snadnější obměňovat či opakovat již existující formulaci než vytvářet či hledat formulaci novou. Autor tak při užívání automatizovaných prostředků vyvine menší úsilí, protože usnadňují formulaci myšlenek, zvyšují pohotovost vyjadřování a pro čtenáře jsou srozumitelnější.

„Výraz ustálený, automatizovaný je „ekonomičtější“, usnadňuje formulaci myšlenek, zvyšuje rychlost a pohotovost vyjadřování a zajišťuje svým způsobem snadnější srozumitelnost výrazu, jeho větší určitost, někdy i přesnost.“¹²

¹¹ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9.

¹² BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8. str. 42.

Základem publicistického projevu je vedle cíle získat si adresáta a přesvědčit ho, také adresáta zaujmout a zapůsobit na něj a usilovat o neustálou aktuálnost.

Protikladem automatizace je aktualizace, která vzniká záměrnou odchylkou od běžného vyjadřování. Vědomě tak autor narušuje běžné schéma a pojmenovává skutečnost např. obrazně, za účelem upoutání pozornosti. Lze říci, že čím větší je potřeba, aby byl text účinný a působivý, tím více se v něm má uplatnit zastoupení aktualizace.

„Aktualizací rozumíme osobní vystižení jevů skutečnosti s plným využitím osobního a osobitého výběru výrazových prostředků.“¹³

2.5 Výrazové prostředky publicistických projevů

Pro zobecněnou žurnalistickou stylovou vrstvu pojímanou v celé šíři žurnalistické komunikace ať už zpravodajské, publicistické analytické či publicistické beletristické jsou typické osobité výrazové prostředky a jevy počínaje obraznými vyjádřeními, módními a trendy výrazy spjatými s dobou komunikace, určité frazémy a parémie jejich modifikace, nebo řetězce závislostí větných členů.

Využívání výrazových prostředků je zřetelně spjaté s celkovou dynamikou společnosti. Jejich užití je s ohledem na dobu nesmírně široké a neustále se rozpínající. Tato dynamika je pro publicistický styl typická a k rozšiřování objemu výrazových prostředků v tomto ohledu dochází značně více než u jiných funkčních stylů. Některé jazykové prostředky se jeví jako ustálené a používané v každé době, jiné jsou proměnné spolu se společenským děním. Vedle běžného konstatování sdělovaného se v publicistických projevech často setkáváme s estetizujícími výrazy, které vedle běžné informativní funkce textu dodávají živost a upoutávají čtenářskou pozornost.

¹³ BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8. str. 42.

Obrazná vyjádření metaforické povahy v publicistických textech zahrnují vedle tradičně definovaných metafor také metaforické nebo metonymické přirovnání, metonymii, synekdochu, personifikaci, rozmanitá epiteta, hyperbolu aj. Jimi obohacené sdělení pak bývá emocionálnější a procítěnější. Užitím obrazného vyjádření tak vedle konstatování sdělovaného dochází právě prostřednictvím obrazů k odhalení například kladného, nebo záporného vztahu autora k obsahu sdělení.¹⁴

Vedle obrazných vyjádření se v publicistice setkáváme s osobitou skupinou frazémů typicky žurnalistických, někdy označovaných jako novinářské nebo publicistické. Označujeme jimi zautomatizovaná frazeologická spojení vzniklá na půdě žurnalistiky. Některé tyto ustálené fráze z dřívějších let uvádí Slovník spisovného jazyka českého jako publicismy. Mnohé ustálené fráze jsou staršího data, v publicistice však přetrvávají dodnes a drží se poměrně dlouho, popisují tak stále se opakující situace a potřebu vyjádřit totožné, například *mařit úsilí, nadhodit otázku, jít (kráčet) cestou, horečné zbrojení* aj.¹⁵

Frazémy, rčení, přísloví, obrazná pojmenování aj. jsou v kontextu v průběhu let obměňována a modifikována a tvoří tak právě osobité rysy dnešního publicistického světa.

Záměrné narušení sledů jednotlivých komponentů a porušení pevné pozice ať už to frazémů, rčení, parémii aj. vede k zesílení účinku předávané informace a podporuje persvazi žurnalistického textu.¹⁶ Zachycené proměny a hledání nových výrazových možností utváří současný styl dnešní publicistiky.

2.6 Syntaktická stránka publicistických projevů

Definice teorie syntaxe se v různých jazykových příručkách může odlišovat. Dle Encyklopedického slovníku češtiny je syntax „jednou z jazykovědných disciplín

¹⁴ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing, 2011, ISBN 978-80-247-2979-4. str. 201.

¹⁵ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing, 2011, ISBN 978-80-247-2979-4. str. 205.

¹⁶ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing, 2011, ISBN 978-80-247-2979-4. str. 212-213.

*zabývající se skladbou věty, tzn. řeší vztahy mezi slovy ve větě z hlediska větných členů. Mimo jiné se zabývá správným utvářením větných konstrukcí a korektním slovosledem.*¹⁷

Syntax je společně s morfologií součástí gramatiky. Na rozdíl od zmíněné morfologie, která se zaměřuje na tvary slov, procesy tvoření slov, zkoumání výsledných tvarů a podoby jejich částí, syntax popisuje jak skladební vztahy větných členů, tak i slovní spojení věty jednoduché a souvětí.¹⁸

Chceme-li mluvit o syntaxi a jejím zastoupení v žurnalistickém stylu, je nutné podotknout, že svým způsobem nevybočuje ze syntaktické podoby jiného kultivovaného oficiálního textu. Z hlediska žurnalistiky (publicistiky) by měla být větná stavba utvářena z kratších větných celků pro zachování dynamiky, stručnosti, přesnosti a kondenzovanosti textu. I přesto v publicistických textech často objevujeme jakousi ustálenost a opakovatelnost určitých spojení, která jsou pro tuto sféru typická. Syntaxi v publicistice je vlastní kupení větných vazeb, a to především vazeb genitivních.¹⁹

Výše zmíněná kondenzace (zahušťování) textu je pro publicistiku rovněž příznačná. Hlavní poslání kondenzace spatřujeme v umístění co nejvyššího počtu informací do jedné věty. Syntaktická kondenzace spočívá v tom, že se přibližně stejného komunikačního cíle dosáhne transformací věty ve větný člen (př. až uplyne lhůta – po uplynutí lhůty). Výsledkem takovéto transformace je tzv. kondenzátor.²⁰

¹⁷ KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002, ISBN 80-7106-484X.

¹⁸ KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002, ISBN 80-7106-484X.

¹⁹ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing, 2011, ISBN 978-80-247-2979-4.

²⁰ GREPL, Miroslav a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Lidové noviny, 1995, ISBN 80-7106-134-4. str.753.

2.6.1 Charakteristické jazykové prostředky roviny syntaktické v útvaru recenze

2.6.1.1 Kondenzační prostředky textu

Kondenzační prostředky textu chápeme jako ty, které mění uskupení věty. Jedná se o konkurenci věty vedlejší, která je přeformulována na větný člen. Kondenzace textu je v publicistice silně frekventovaná, důvodem je shrnutí co největšího počtu informací do jedné věty.

Mezi prostředky kondenzace textu patří zejména tzv. polovětné vazby, a to přívlastkové, infinitivní a přechodníkové. Polovětné vazby jsou jedním ze základních prostředků kondenzace textu. Vzhledem k míře obsažených informací, které v sobě obsahují, se vyrovnávají větám, ale formu věty nemají, neobsahují totiž verbum finitum. V jejich centru na místě verba finita stojí verbum infinitum, tedy přechodník či infinitiv, nebo tzv. departicipiální (deverbativní) adjektivum neboli přídavné jméno tvořené ze slovesného tvaru.

2.6.1.2 Konstrukce s nepůvodními předložkami

Se snahou vystihnout pojmenovávané co nejpřesněji, stručně a čistě se v publicistice užívá tzv. konstrukcí s nepůvodními předložkami. Používají se zcela běžně a lze říci, že jsou již zautomatizované. Funkce těchto nových předložkových výrazů je jasná – vyhovět nárokům na přesnější označování vztahů mezi pojmy, než jaké lze klást na původní a starobylé nepůvodní předložky. „*Nové předložkové výrazy se vyznačují většinou jednoznačností, kterou nemohou zajistit tradiční předložky.*“²¹

V publicistických textech jsou takovéto předložky zastoupeny v hojném počtu. Mezi často frekventovaná spojení lze zařadit: v rámci, u (při) příležitosti, v zájmu, v duchu aj.

²¹ JELÍNEK, Milan. *Výrazy předložkové povahy v dnešní spisovné češtině* [online]. [cit. 20.4.2022]. Dostupný z: WWW: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/101296/A_Linguistica_12-1964-1_14.pdf

2.6.1.3 Shodný přívlastek implicitní

Je typickým přívlastkem, který je žurnalisty běžně užíván. Důvodem je jeho přednost v jednoduchosti, stručnosti a přímosti vyjádření, což vede ke zjednodušení projevu.

Jedná se o jeden z prostředků stylové aktivizace, která je typická výhradně pro publicistiku.²² Shodný přívlastek implicitní tak lze zařadit mezi jeden z kondenzátorů textu. Jeho vyjádření v textu představuje implicitnost sdělení neboli jakési vypuštění podstatného, které je však recipientem z hlediska širokého kontextu pochopitelným.

V projevech žurnalistického/publicistického stylu se objevuje jako často uplatňovaný syntaktický prostředek. Například: výkonová bilance, finálová série, vývozní úkol, finanční rok, kariérní žebříček, cenová bomba aj. V komunikační praxi převládají a svou jednoznačnou pojmovostí získávají terminologický charakter.²³

Většina shodných implicitních přívlastků vzniká nepochybně až na samotné půdě žurnalistiky/publicistiky, například: diskutovaný problém, diskutovaná oblast, vztahové problém, cenová válka, výsledková sezóna aj.²⁴ Uvedená přívlastková spojení, která jsou nová a překvapivá se jeví jako jeden z prostředků aktualizace, avšak jejich častým využitím spojovaným právě s jazykovou ekonomičností přecházejí tyto atributy ve velké míře již k prostředkům automatizovaným.

2.6.1.4 Druhy vedlejších vět a nepravé věty vedlejší

S nepravými věty vedlejšími se setkáváme denně v beletrii i publicistice, představují totiž rozšířený jev v jazykové komunikaci obecně. Pro dané situace, především v tisku, se jeví téměř jako nepostradatelné.

Mluvnice češtiny je charakterizuje jako věty nezačleněné do nadřazené věty, přestože jsou uvozeny spojovacími prostředky podřadicími, a hovoří o těsnějším spojení vět, než jaké je při způsobu souřadném.²⁵

²² CHLOUPEK, Jan a kol. *Stylistika češtiny*. Praha: SPN, 1991, ISBN 80-04-23302-3. str. 211.

²³ CHLOUPEK, Jan a kol. *Stylistika češtiny*. Praha: SPN, 1991, ISBN 80-04-23302-3. str. 211-212.

²⁴ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing, 2011, ISBN 978-80-247-2979-4. str. 226.

²⁵ DANĚŠ, František, Zdeněk HLAVSA a Miroslav GREPL. *Mluvnice češtiny. 3, Skladba*. 1. vyd. Praha: Academia, 1987.

M. Grepl a P. Karlík citují příklad Spadl pod vlak, který ho přejel a vysvětlují, že nepravá vedlejší věta zde nevyjadřuje vlastnost vlaku.²⁶

Nejčastěji nacházíme nepravé věty vedlejší ve formě vět přívlastkových, příslovečných místních a časových.

„Vznikají tak ustálené modelové zpravodajské a publicistické obraty a vžité konstrukce takovýchto typů: XY přijel (zavítal, přibyl, přicestoval, přiletěl) někam, kde se sešel (setkal se) s někým, XY přijel, aby se sešel (setkal, prohlédl si, zúčastnil se, byl přítomen, jednal, vystoupil, promluvil) atd., vystoupil (promluvil, uvedl) XY, který zdůraznil (připomněl, hovořil) atd.“²⁷

2.6.1.5 Typy souvětí

Větná stavba publicistických textů by měla být převážně tvořena z kratších větných celků. Sdělení by mělo být věcné, výstižné a dynamické. *„Souvětí je syntaktická jednotka skládající se ze dvou (nebo více) vět spojených ve vyšší mluvnický i obsahový celek, v němž věty ztrácejí svou intonační samostatnost. Jednotlivé věty nejsou intonačně uzavřeny, končí polokadencemi: jsou mezi nimi tedy nekoncové úsekové předěly, signalizují neukončenost (tj. že věta je jen částí vyššího celku), a intonačně uzavřené je až souvětí jako celek. V písmu se nekoncové úsekové předěly mezi větami většinou označují čárkou.“²⁸*

Souvětí dělíme na souvětí souřadné (parataktické) a souvětí podřadné (hypotaktické), dle způsobu spojení. Souvětí souřadné se skládá alespoň ze dvou hlavních vět, přičemž každá má svou samostatnou výpovědní funkci a může být nadále rozvíjena vedlejší větou. Souvětí podřadné se skládá pouze z jedné věty hlavní a alespoň jedné či více vět vedlejších. Věta hlavní je v tomto případě větou nadřazenou a vedlejší věta větou podřazenou.

Při zkoumání syntaktické stránky textu nelze zapomenout také na tzv. větné ekvivalenty, které jsou označovány jako věty bez verba finita, nebo jako věty jednočlenné.

²⁶ GREPL, Miroslav; KARLÍK, Petr. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia, 1998, ISBN 80-7198-281-4. str. 358

²⁷ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing, 2011, ISBN 978-80-247-2979-4. str. 229.

²⁸ GREPL, Miroslav a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Lidové noviny, 1995, ISBN 80-7106-134-4. str. 554-555.

Lze je označovat také jako výpovědi nevětné. Mohou být vyjádřeny různými slovními druhy – substantivem či adjektivem, nebo infinitivem, v dalším případě i neohebnými slovními druhy.

2.6.1.6 Typy predikátů

Predikát neboli přísudek je základní větný člen (dvojčlenné) věty. Zároveň je také nositelem predikačních kategorií. Jedná se o výraz, který někomu cosi přisuzuje, o někom něco vypovídá, vyjadřuje určitou skutečnost, změnu stavu, nebo vyjadřuje vztah někoho k něčemu. Základními typy predikátů jsou: slovesný jednoduchý, slovesný složený a slovesně – jmenný neboli verbonominální. Predikát slovesný jednoduchý je tvořen jedním verbem finitem – určitým slovesným tvarem, popřípadě doplněný o zvrtné zájmeno *se/si*, bez něhož by nemohlo fungovat. Přísudek slovesný složený je složen z jednoho verba finita a je doplněn o modální, či fázové sloveso. Posledním zmíněným typem je přísudek slovesně – jmenný – verbonominální, sestávající ze dvou částí a to spony – která je nejčastěji vyjádřena různými tvary slovesa *být* a části jmenné, která může být vyjádřena různým slovním druhem.

2.7.1 Charakteristické jazykové prostředky roviny stylistické v útvaru recenze

2.7.1.1 Kontaktné prostředky

Využívání kontaktních prostředků v publicistice plní především persvazivní funkci neboli funkci získávací a ovlivňovací. Tuto funkci v značné míře pomáhají plnit všechny výrazové prostředky, které utváří přímý kontakt s adresátem a vtahují ho jakýmsi způsobem do tématu. S persvazivním způsobem na adresáta také úzce souvisí uplatňování výrazů emocionálních a expresivních, což způsobuje úspěšné zapůsobení na city adresátů a jejich postoj k věci. Co se týče oslovení adresáta/recipienta, často se uplatňují imperativy a to v 1. osobě plurálu, dále také oslovení a řečnické otázky, které vtahují čtenáře do problematiky. Z užívaných imperativů se nejčastěji setkáváme s imperativem pro 1. nebo 2. os pl., například *posuďme přijímané zákony, bojujme proti korupci, sledujme vývoj chřipkové*

epidemie, bojujme za vlast apod.²⁹

Pokud se zaměříme na emocionalitu, kterou je mnohdy publicistický text ozvláštněn, narazíme často na expresivní výrazy uvedené v závorkách, které jsou často navzdory převážné spisovnosti, obvykle nespisovné. Uvozovky nám dávají najevo autorův vlastní pohled, který svým způsobem v textu vyčnívá a upoutá pozornost adresáta.

2.7.1.2 Obrazná pojmenování

Pro zachování stylové aktualizace jsou v publicistice typická obrazná pojmenování, do kterých můžeme zahrnout metaforická obrazná vyjádření, přirovnávání, metonymii, synekdochu či personifikaci. Tyto jazykové prostředky slouží nejen samotnému vyjádření obsahu, ale i k rozpoznání autora subjektivního názoru a zaujetí čtenáře.

„Zesilující působení publicistických projevů zajišťují zvláště obrazná pojmenování nová, která můžeme v publicistickém projevu považovat za základní prostředek stylové aktivizace. Patří k nim například: srdce města opět pulsuje, prorazit led ve vývoji vztahů, zazněl vodopád přesvědčování, zazvonil školní rok, hokejová ruleta se roztáčí apod.“³⁰

Metaforické výrazy nebývají nijak složitě vyjádřeny a zašifrovány, a to především z důvodu čtenářova pochopení. Vedle analytických žánrů najdeme tyto výrazy rovněž i v útvarech beletristických a zpravodajských.

2.7.1.3 Obraty frazeologické

Obraty frazeologické jsou definovány jako ustálená víceslovná pojmenování vytvářející daný obsah buďto obrazně prostřednictvím ustálené vazby slovesa a podstatného jména, či formou určitého přirovnání., *K prvnímu typu patří příklady jako: mít něco za lubem, dělat si šašky, ostrouhat kolečka aj. Jako doklady k druhému typu lze uvést: mít žízeň jako trám, pít jako duha, dělat jako kat apod.“³¹*

Frazeologismy jsou typicky ustálené a neměnné. Díky pravidelnému užívání

²⁹ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing, 2011, ISBN 978-80-247-2979-4. str. 232.

³⁰ CHLOUPEK, Jan a kol. *Stylistika češtiny*. Praha: SPN, 1990, ISBN 80-04-23302-3. str. 207.

³¹ HUBÁČEK, Josef. *Učebnice stylistiky*. Praha: SPN, 1987. str. 110.

v publicistických textech či projevech jsou tyto obraty očekávané a řadí se tak k obratům silně automatizovaným.

Pro publicistiku je rovněž typické nedokončení takovýchto frazeologismů, tzn. Nedopovězení celého rčení nebo přísloví.

„V takovém případě autor sahá pouze po první části frazému a nabízí tak čtenáři vlastní domyšlení. Například: vrána k vráně (sedá, rovný rovného si hledá), až se léto zeptá (co dělal v zimě), jiný kraj (jiný mrav) aj.³²

2.7.1.4 Expresivní a nespisovné výrazy

Pro vybrané funkční styly, zejména publicistický, je stěžejní konkurence mezi jazykovými prostředky citově neutrálními a expresivními. Hlavním jazykem publicistiky je však stále jazyk spisovný, který je však v četné míře doprovázen právě expresivními výrazy, či výrazy, které se vymykají současnému spisovnému jazyku.

Takové výrazy mohou, ale nemusí být označeny uvozovkami, dle volby autora. Takovéto prostředky vyjadřují jeho postoj a zdůrazňují záměr sdělení. Dalším rysem žurnalistických komunikátů je metajazykový charakter vyjádření. Metajazykem označujeme, jazyk sloužící k popisu a výkladu stavby jiného jazyka.³³

2.7.1.5 Přejaté a cizí výrazy

Výrazové prostředky používané v publicistice odpovídají dynamice vývoje jazyka. Jazyk je výtvozem společenské globalizace, proto do žurnalistiky pronikají přejaté a cizí výrazy z různých oborů a sfér od ekonomie, marketingu až po techniku a jiné další obory.

Mnohé přejaté výrazy podléhají procesu počestování např. byznys vs. bussines, v takovýchto případech je jen na autorovi, kterou variantu zvolí. Celkově tedy lze říci že se slova přejatá odlišují právě svou mírou zdomácnění.

³² CHLOUPEK, Jan a kol. *Stylistika češtiny*. Praha: SPN, 1990, ISBN 80-04-23302-3. str. 210.

³³ KRAUS, Jirí a Věra PETRÁČKOVÁ. *Akademický slovník cizích slov: [A-Ž]*. Praha: Academia, 2001 dotisk. ISBN 80-200-0982-5.

Je třeba rozlišovat slova cizí ve vlastním smyslu slova, totiž cizojazyčná, kterých se vědomě užívá jako jazyka cizího a slova přejatá z jazyka cizího nebo mezinárodní, nazývaná často také, ne dosti přesně, slovy cizími, kterých užíváme jako součásti české zásoby slovní (také je vyslovujeme jen českými hláskami, skloňujeme atd.).³⁴

Slova, která můžeme považovat za plně „zdomácnělá“ jsou taková, která užíváme při komunikaci běžně a ani si neuvědomujeme, že jsou původně cizími. Obsahují nejčastěji hlásky, které se běžně v českých slovech nevyskytují, např. gymnázium, ragú, gól, politologie, praxe atd. Naproti tomu slova nepřizpůsobená, jsou taková, která pojmenovávají cizí realie a užívají se vždy ve vztahu k cizí problematice, např. libra, bumerang, sombrero, šči aj.

2.8 Základní charakteristika žánru recenze

Termín recenze pochází z latinské složeniny slov re-censeo, což znamená prohlížet, uvažovat, posuzovat.

Dle jedné z nejjednodušších teorií se jedná o shrnující zhodnocení a posudek, krátký až středně dlouhý druh publicistického textu, který má za cíl především informovat a v hlavních rysech představit široké veřejnosti dílo (knihu, film, divadelní představení, rozhlasové a televizní produkty, výstavu, koncerty, PC hry, hudební album apod.) Zároveň stručně představuje tvůrce a okolnosti vzniku recenzovaného díla a poté zařazuje dílo do širšího kontextu umělecké činnosti.³⁵

Svým hodnotícím zamyšlením bývá často nepřesně zaměňována s podobným typem žánru analytického publicistického stylu – s kritikou. Přestože recenze a kritika mají mnoho podobných znaků, nejsou totožnými žánry. Recenze je považována za publicistický text, jehož úkolem je informovat a dílo představit. Kdežto kritika je již žánr vyjadřující názor na dílo, prosazující jeho hodnoty, vysvětlující důvody jeho vzniku, zasazující je do životopisných, společenských nebo uměleckých souvislostí. Zároveň dle této definice se recenze od kritiky liší svým menším rozsahem, s čímž souvisí také vyzdvihování pouze

³⁴ HAVRÁNEK, B. Cizí jazyk a „cizí“ slova. In: Slovo a slovesnost, ročník IV. Praha: Melantrich, 1938, ISSN- 2571-0885

³⁵ TUŠER, Andrej. *Ako sa robia noviny*. 2010. ISBN 9788089447237. str. 102.

výrazně kladných a výrazně záporných hodnot díla. Dále stručně představuje autora, pozoruje dané dílo od zrodu, a zařazuje jej do kontextu další umělecké činnosti. Kritika naopak na dílo nahlíží z více úhlů a mimo poskytnutí informací chce také čtenáři pomoci pochopit kritizovaný kus.³⁶

Za autora recenzí je považován recenzent. Důležitým aspektem pro samotný vznik recenze je, že recenzent je znalý a orientovaný v daném oboru. Jeho úkolem je totiž dílo analyzovat, zhodnotit, kritizovat, chválit, vyzdvihnout nedostatky nebo klady a porovnávat recenzované dílo s obdobnými díly.

Každá recenze by tak měla vyváženě kombinovat informační a úvahový postup. Publicistické texty, které vyjadřují názor, nemají pevně danou stavbu, nicméně důležitý je jejich začátek a konec. Stať textu by měla představit argumenty a nedotýkat se příliš mnoha aspektů. V žurnalistice platí pravidlo, že jazyk musí být především srozumitelný.³⁷

Na dílo by mělo být nahlíženo ze tří následujících pohledů – popisně informačního, analyticko-kritického a hodnotícího.³⁸ V části popisně informační by měl autor v recenzi uvést základní údaje o recenzovaném díle, kdo je jeho autorem, případně kdo se na jeho vzniku významně podílel. Pokud se jedná o dílo literární, nesmí chybět bibliografické údaje, v případě recenze divadelní je nutností uvést, kde je dílo možné zhlédnout apod. Dále by recenze měla přinést poučení o tom, co je obsahem recenzovaného díla, a také seznámit čtenáře s jeho strukturou. Neměla by chybět informace o koncepci díla a jeho metodologických kvalitách, postupech, kterých autoři při tvorbě využili. V závěru recenze je očekávána informace o předpokládaném okruhu potenciálních zájemců, kterým je umělecké dílo určeno. V souvislosti s analyticko-kritickým a hodnotícím pohledem platí, že by měl recenzent vhodně posoudit myšlenkový přínos daného uměleckého díla.³⁹

Od recenze se rovněž očekává poutavý titulek, který zaujme jak po grafické stránce, tak vhodným výběrem jazykových prostředků pro získání pozornosti recipienta. Téma recenze má být aktuální, recenze nemá vznikat s větším časovým odstupem než deseti let od

³⁶ HALADA, Jan a Barbora OSVALDOVÁ. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-76-1.

³⁷ RUSS-MOHL, Stephan. *Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou*. Přeložil Hana BAKIČOVÁ. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0158-8.

³⁸ TUŠER, Andrej. *Ako sa robia noviny*. 2010. ISBN 9788089447237. str. 102-103.

³⁹ SPOUSTA, Vladimír. *Jak psát recenze* [online]. 13. 2003 [cit. 2022-06-29]. ISSN 1805-9511.

zveřejnění díla či proběhnutí události. Pravidlem je, čím více je téma recenze aktuální, tím více recipientů zaujme.

2.8.1 Funkce recenze

Je obecně známé, že všechna média plní funkci informační, sociální, zábavní a politickou. Mají za úkol recipientovi předat denní informace, vytvořit tak vhled do jednotlivých problematik a rozšiřovat vědomosti v různých odvětvích. Vedle funkce informační média poskytují také rozptýlení.

Hlavní funkcí recenze je recipienta informovat. Zároveň mu pomáhat v lepší orientaci v kultuře obecně, ale i v jejích jednotlivých produkcích. Tímto nabízí komplexní balíček informací, kterým pak čtenář může dál rozvíjet své kulturní povědomí. Kromě toho ho má učit jemně rozlišovat kvalitu uměleckých děl. Recenze se vždy věnuje hodnocení, a to jak kladných, tak záporných stránek uměleckého díla. Recenzent poukazuje na jednotlivé kvality nebo nedostatky díla. Takový recenzent by měl být odborníkem na dané umělecké dílo, ale zároveň zůstat co nejvíce objektivní v jeho postupném zhodnocování.⁴⁰

Shrneme-li funkce, které má žánr recenze splňovat, aby byla pro příjemce poutavá a zároveň přínosná, budeme vycházet takto. Autor recenze by měl být schopen dobrého analytického myšlení, aby byla dodržena funkce hodnotící a analyzující. Je nutné, aby měl hlubokou znalost oboru, nestačí pouhé konstatování a pojmenovávání nedostatků, recenze by se takto stala bezhlavou kritikou.

Recenzent by měl být vnímavým a nezapomínat na fakt, že recenze je důležitá pro správný rozvoj kulturní tvorby a pohledu na ni a že jejím sepsáním nabízí zpětnou vazbu také samotným tvůrcům díla, kteří se z opodstatněné recenze mohou poučit.

⁴⁰ VELAS, Štefan. *Teoria a prox novinárskych žánrov*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2000. ISBN 80-223-1493-5.

2.8.2 Jazykové prostředky recenze

Jak už bylo zmíněno, publicistický text je z větší části tvořen spisovným jazykem a malou část mohou dotvářet nespisovné výrazy, které jsou prostředkem pro ozvláštnění textu a poukazují na specifický projev autora. Publicistické texty obsahují informace, které hodnotí, analyzují a jsou subjektivně komentované z mnoha stran.

Již víme, že publicistika využívá analytický a beletristický styl. Mezi žánry analytické řadíme vedle recenze také komentář, úvodník či glosu. Pro tvorbu těchto útvarů je typická jistá míra subjektivity autora. Autor využívá výrazů jako domnívám se, ptám se, nemyslím si apod.⁴¹

Posudek, recenze nebo kritika jsou primárně slohové útvary odborné, ale s popularizací odborných poznatků a úsilí o publicitu vede k přizpůsobování těchto útvarů stylistickým normám publicistiky.⁴²

Je zjevné, že publicistika využívá bohatou slovní zásobu a pracuje s různými druhy výrazových prostředků a slovních obrátů pro co nejlepší vystižení emocí a předání vlastního prožitku. Vedle těchto výrazů se v recenzi nevyhneme ani výrazům odborným, které jsou vždy tematické pro jednotlivé typy recenzí. Při tvorbě recenze bychom nikdy neměli zapomínat na čtenáře, kterému je text určen především, a tak i vhodně volit slova, která jsou výstižná a vytvářející zájem.

⁴¹ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4. str. 267.

⁴² MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-2979-4. str. 249.

3 Metody a cíle práce

Záměrem této bakalářské práce je na základě výše stanovených syntakticko-stylistických kritérií, která jsou podrobně popsána v kapitole 2. Teoretická východiska, provést kvalitativní jazykovou analýzu celkem 15 recenzí různých uměleckých odvětví.

Při výběru recenzí jsem postupovala zcela objektivně a vybrala jsme tři rozdílná odvětví v oblasti recenzování. Dle vlastního uvážení jsem zvolila recenze filmové, recenze knižní a recenze divadelní, přičemž každému jednotlivému kulturnímu odvětví bude věnováno 5 jazykových rozborů.

Filmové recenze byly převzaty z internetového periodika Lidovky.cz, jedná se o online verzi Lidových novin. Lidové noviny jsou dosud nejstarším vycházejícím českým deníkem založeným v roce 1893. Z dlouhodobého hlediska je považován za kvalitní celostátní zpravodajský list se zájmem o politiku, ekonomiku, kulturu a vzdělání. Lze v něm nalézt to nejlepší z domácího zpravodajství, nejkvalitnější tým ekonomických redaktorů, kvalitní komentátory a nejvlivnější jména české umělecké kritiky. Od počátku nového tisíciletí se Lidové noviny postupně začaly přesouvat i do online podoby a vytvořili moderní redakční systém. V roce 2010 online magazín Lidovky.cz získal v soutěži Křišťálová Lupa 9. místo v kategorii všeobecná – média. Provozovatelem serveru Lidovky.cz je MAFRA, a.s.

K jazykovému rozboru jsme zvolily recenze těchto filmů:

- 1. Jak si nevzít princeznu (režie: Karel Janák, scénář: Petr Hudský), autorem recenze je Marcel Kabát, 2. český film – Mimořádná událost (režie: Jiří Havelka, scénář: David Dvořák), autorem recenze je Marcel Kabát, 3. Karel dokumentární český film (režie: Olga Malířová Špátová), autorem recenze je Marcel Kabát. 4. Zlato, australský thriller (režie, scénář: Anthony Hayes) autorem recenze je Marcel Kabát, 5. K zemi hled! americká drama komedie (režie, scénář: Adam McKay) autorem recenze je Jaroslav Totušek.

Recenze knižní byly čerpány z nezávislého knižního měsíčníku magazínu Knihkupec, který přináší svým čtenářům rozhovory s autory a osobnostmi knižního světa, recenze, doporučení, knižní tipy a přehled důležitých knižních novinek. Vydavatelem tohoto kulturního měsíčníku je Roiser, s.r.o. K rozboru byl zvolen jazykový materiál z období října 2021, zde byla vybrána konkrétně recenze – 6. Neviditelný život Addie LaRue – V.E. Schwab (autorka recenze – Dana Konvičková), další recenze – 7. Čokoládový klub – Carole

Matthewsová vyšla v březnovém vydání tohoto měsíčníku, autorkou recenze je Lucie Bednářová. Další materiál zvolený pro jazykovou analýzu byl převzat z dubnového vydání tohoto magazínu – 8. Deník mladého přírodovědce – Dara McAnulty, autorkou recenze je Barbora Javorková, 9. Houslistka z Osvětlemi – Ellie Midwoodová, autorkou recenze je Zuzana Dorogiová, poslední zvolenou knižní recenzí je kniha s názvem 10. Pohyb! Jak tělo umí změnit mysl – Caroline Williamsová, autorkou této recenze je Hana Kubíková.

Divadelní recenze byly vybírány z Divadelních novin – Kulturního čtrnáctideníku pro divadelníky a jejich diváky. Toto periodikum vychází za podpory hlavního města Prahy, Ministerstva kultury ČR, Státního fondu kultury a Nadace Českého literárního fondu.

V práci byl zvolen jazykový materiál z 31. ročníku těchto novin vycházejících v období od 3. 5. - 16. 5. 2022 a 17. 5. – 30. 5. 2022 konkrétně ze sekce Kritika/Recenze.

K jazykovému rozboru jsem zvolila pět divadelních inscenací – 11. Baletní představení – Macbeth - (Balet divadla J.K. Tyla v Plzni, režie, výběr hudby – Libor Vaculík, libreto – Zdeněk Prokeš, hudba Dmitrij Šostakovič) autorem recenze je Roman Vašek. 12. Léčba strachu v břiše velryby (Minor, Praha – režie Anna Klimešová, dramaturgie Boris Jedinák) autor recenze: Kateřina Kykalová, 13. War Maker – (Dafa Puppet Theatre – režie Husam Abed, dramaturgie Marek Turošik) autorem recenze je Vladimír Hulec, , 14. Návod na přežití (Vršovické divadlo MANA, Praha, režie – Ondřej Zajíc, dramaturgie - Věra Mašková) autorem recenze je Jiří Landa, 15. Kdo sestřelil anděla (Voli slzy nepijí) (Divadlo Bolka Polívky, Brno, režie – Břetislav Rychlík, scéna – Martin Černý) autorem recenze je Jan Kolář.

4 Vlastní analýza textů

4.1 Tabulka k analyzovaným textům

ROZBOR ČLÁNKU	č. 1	č. 2	č. 3	č. 4	č. 5	č. 6	č. 7	č. 8	č. 9	č. 10	č. 11	č. 12	č. 13	č. 14	č. 15
Souvětí souřadné	9	10	14	6	10	10	/	15	11	9	8	10	10	13	15
Souvětí podřadné	2	7	9	7	8	3	/	3	2	6	7	3	6	8	8
Věta jednoduchá	2	6	2	3	10	15	/	4	4	4	14	2	12	5	5
Predikát slovesný jednoduchý	21	38	39	25	31	27	39	35	41	31	39	32	40	39	40
Predikát slovesný složený	2	6	4	4	/	9	2	7	2	4	2	4	1	10	/
Predikát verbonominální	10	6	13	7	10	7	22	13	3	3	9	6	12	12	20
Predikát souslovný	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
Kondenzační prostředky	4	1	5	5	4	2	1	2	2	4	7	5	3	4	6
VV podmětá	1	3	2	1	2	/	/	1	/	1	/	1	/	1	1
VV předmětá	2	6	5	/	6	4	1	6	4	7	/	1	/	1	2
VV přívlastková	8	7	8	8	1	4	5	7	7	2	12	11	8	16	9
VV přísudková	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
VV doplňková	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
VV příslovečná příčinná	/	/	2	2	/	/	/	/	/	/	/	1	/	1	/
VV příslovečná účelová	/	/	/	/	/	/	1	/	1	/	/	/	/	/	/
VV příslovečná podmínková	/	/	/	1	/	/	1	/	/	1	1	/	/	/	/
VV příslovečná přípustková	/	/	/	/	1	/	/	/	/	/	/	2	/	/	/
VV příslovečná časová	/	/	1	3	/	/	1	/	1	/	/	1	/	1	2
VV příslovečná způsobová	/	/	1	/	/	/	1	/	/	/	/	/	/	/	1
VV příslovečná měrová	/	/	/	/	/	/	1	1	/	/	/	/	/	/	/
VV příslovečná zřetelová	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
VV příslovečná průvodních okolností	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
VV příslovečná místní	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1	/	/
Nepravé věty vedlejší	1	3	1	3	1	/	1	/	2	/	1	2	2	2	/
Shodný přívlastek implicitní	/	/	4	2	6	/	/	/	/	/	1	/	/	/	4
Nepůvodní předložky	1	/	1	1	/	/	1	1	1	/	/	/	/	/	/
Kontaktové prostředky	1	1	1	1	1	3	3	4	/	4	1	1	3	/	3
Cizí a přejaté výrazy	2	2	5	3	4	3	5	5	/	5	7	4	4	9	4
Obrazná pojmenování	2	6	3	4	4	6	5	2	1	2	2	8	7	2	5
Obraty frazeologické	/	1	/	1	1	/	1	/	/	/	1	/	/	1	1
Nespisovné výrazy	/	2	2	1	3	/	8	/	/	/	/	/	/	/	/

4.1.1 Rozbor recenze č. 1

text viz příloha č. 1 (Jak si nevzít princeznu)

Text vybraný k analýze byl převzat z internetového periodika Lidovky.cz, autorem recenze je Marcel Kabát. V analyzovaném textu převládá užití souvětí souřadného, oproti užití souvětí podřadného a vět jednoduchých. Značnou převahu zde zaznamenáváme také u výskytu predikátu slovesného jednoduchého (*ukazuje, spolupracují, umístí, usmíruje, rozvine...*). Početnost výskytu predikátu verbonominálního je v tomto textu nižší, avšak stále převažuje nad výskytem predikátu slovesného složeného. Predikát verbonominální zde nachází například v této formě (*má trhliny, je idylická, má daleko, má podobu, stal se terčem...*) V textu lze dohledat prostředky kondenzace textu (...*usmíruje se stoprocentně předvídatelným způsobem, ...má podobu předurčeného sňatku...*). Z užitých vedlejších vět zde nalézáme vedlejší větu podmětnou, předmětnou a ve větším počtu vedlejší větu přívlastkovou, která blíže determinuje sdělovanou skutečnost (...*velitel stráží a jeho syn Hynek, kteří jsou celkem sympatičtí...*, *stroj času má vlastnost, že nakonec obvykle funguje...*). Nepravou větu vedlejší autor užil pouze jedenkrát (Spolupracují tedy na překazení domluveného, respektive sudičkami předpovězeného sňatku, *příčemž k sobě nutně najdou sympatie*). Text je ozvláštněn o obrazná pojmenování ve formě metafor (*čeština nejde do pusy, rychle vybruslit z překerní situace, umístí do kulis hradů Frýdland a Pernštejn.*)

4.1.2 Rozbor recenze č. 2

text viz příloha č. 2 (*Mimořádná událost*)

Text byl převzat z internetového periodika Lidovky.cz, autorem recenze je Marcel Kabát. V textu sledujeme mírnou převahu souvětí souřadného nad souvětím podřadným a větou jednoduchou. Vysoký výskyt zde zaznamenáváme při užití predikátu slovesného jednoduchého, naopak zde nenacházíme predikát souslovný. Za zmínku stojí nízký počet užití kondenzačních prostředků, tento jev zde nacházíme jedenkrát ve formě deverbativního adjektiva (Hlavním motorem této frašky (asi nemá smysl s tím odhalením otálet) je totiž *sílicí* přesvědčení cestujících).

Z vedlejších vět se v textu objevují tyto: podmětná, předmětná a za nejvíce frekventovanou můžeme považovat vedlejší větu přívlastkovou, která zde plní funkci bližšího a detailnějšího popisu situace. Čtenář se tak dozvídá o tématu podrobnější informace. V textu byly použity tři nepravé věty vedlejší (Rozhádané vlastníky bytových jednotek tentokrát nahradili rozhádaní cestující, *se kterými se pomalu rozjel motorák, jehož strojvůdce v kopci vystoupil a chtěl cosi opravit.*).

Ze stylistického hlediska zde nacházíme jeden prostředek kontaktu s adresátem, a to ve formě přímé řeči („Možná *byste se divili, kolik toho můžou mít společného vypjatá domovní schůze a vlak, který nikdo neřídí,*“ láká diváky anotace. Tento prostředek použitý v úvodu článku recipienta vtahuje do děje a činí ho jeho součástí. V textu lze dohledat obrazná pojmenování ve formě personifikace (*...Jiří Havelka občerstvil českou kinematografii..., kdy film vystoupí z vlaku...*) a ve formě metafory (*Hlavním motorem této frašky je..., ...někam zarýt satirický osten*). Za zmínku rovněž stojí užití frazému (*...stůj co stůj*).

4.1.3 Rozbor recenze č. 3

text viz příloha č. 3 (Gott)

Text byl rovněž převzat z internetového periodika Lidovky.cz, autorem recenze je Marcel Kabát. V analyzovaném textu převládá souvětí souřadné, stejně tak jako zastoupení predikátu slovesného jednoduchého, který zde výrazně převažuje nad ostatními typy predikátů. Vedle predikátu jednoduchého, se ve větší míře objevuje i predikát verbonominální (*není zřejmé, je idiotem, je líčení, je portrét...*) Text je v značné míře kondenzován, a to především za účelem dostat do sdělení co nejvíce informací pro čtenáře (*...předveden jako určující krédo, ...konečně naplní svůj cíl, tedy zprostředkovat početné obci...*). Z vedlejších vět zde převládá užití vedlejší věty přívlastkové (Karel je nejspíš právě takový portrét, *jaký si jeho protagonista přál svým příznivcům odkázat, ...vzpomínky na unikátní a nijak záviděníhodnou situaci, v níž se ocitl...*, *...Ladislav Štaidl, který v jednu chvíli shodí Gottovo dekorum...*). Typický implicitní přívlastek shodný lze v tomto textu také dohledat (*kunderovský idiot, simpsonovský hrdina...*). Za zmínku stojí ihned úvodní věta ve formě metafory. (*Po Jamesi Bondovi nyní vstupuje do kin také Karel Gott*). K navození kontaktu s adresátem a k udržení jeho pozornosti slouží kontaktní prostředky.

V tomto textu objevujeme kontaktní prostředek pouze jedenkrát, a to ve formě řečnické otázky (*Jak lépe ukázat, jaký byl Karel Gott frajer?*).

4.1.4 Rozbor recenze

č. 4 text viz příloha č. 4 (Zlato)

Text byl převzat z internetového periodika Lidovky.cz, autorem recenze je Marcel Kabát. V tomto excerpovaném materiálu je poměr souvětí souřadného a podřadného téměř vyrovnaný, užití souvětí zde ale zdatně převládá nad větou jednoduchou, která vyjadřuje svou myšlenku jedinou predikací. Zdatně zastoupení v textu zaujímá predikát slovesný jednoduchý, oproti predikátu slovesnému složenému, či verbonominálnímu. Soutlovný zde nenacházíme. Za povšimnutí stojí užití kondenzačních prostředků ve formě deverbativních adjektiv – (Nesnesitelné vedro a *zpuchýřující* sluneční paprsky..., skrze filtr ztlumených, chladných barev *podtrhujících* všeobecnou neutěšenost...). Z užitých vedlejších vět zde nacházíme podmětou, důvodovou, podmínkovou, příslovečnou časovou, příčinnou a ve větším počtu vedlejší větu přívlastkovou (V příběhu o ničivé touze po bohatství, *kteřá přebíjí i pud sebezáchovy*..., během jízdy v autě, *kde se nesmí zapnout větrání*..., Výsledek je takový, *že Keith odjíždí na několikadenní výpravu sehnat jeřáb*.) Objevujeme zde i nepravé věty vedlejší (Děj se odehrává na neurčeném místě, nedlouho od současnosti“, v lehce dystopické realitě, *kdy zřejmě lépe už bylo*). Nevlastní předložku zde nacházíme jedenkrát (*Během jízdy v autě*...). Text není bohatý na implicitní přívlastky, či obrazná a frazeologická pojmenování, počet jejich výskytu je zanedbatelný. Z frazémů však lze vyzdvihnout (Případně lze vyváznout také jen s ponaučením, *že není všechno zlato, co se třpytí*). Kontakt s recipientem je zde navázán také pouze jedenkrát, a to ihned v úvodu ve formě řečnické otázky a zamyšlení (*Lze v době, kdy se bohatství hledá v elektronických peněženkách naditých bitcoiny, ještě něco vytěžit ze starodávné lidské posedlosti blyštivým kovem?*).

4.1.5 Rozbor recenze č. 5

text viz příloha č. 5 (K zemi hled'!)

Text byl převzat z internetového periodika Lidovky.cz, autorem recenze je Jaroslav Totušek. V této recenzi se setkáváme s převahou vět jednoduchých. Zaznamenáváme zde tedy nízký počet vět vedlejších. Oproti jiným, již rozebraným textům je zde viditelné nízké užití především vedlejších vět přívlastkových. Sdělení jsou jednoduchá a pro recipienta tak více přehledná a stručná. Znatelná je zde rovněž převaha užití predikátu slovesného jednoduchého, avšak s přihlédnutím na ostatní recenze se zde v hojném počtu objevuje i predikát verbonominální (...*má tendenci, je patrné, je odlidštěná, je přemrštěná*...). Kondenzační prostředky zde objevujeme ve formě tzv. deverbativních adjektiv, tedy přídavných jmen odvozených od sloves (...*po pohledech vzhůru doprovázených uvědoměním...prášky nadopovaný doktor...*) a ve formě polovětných infinitivních konstrukcí (...*že je potřeba varovat veřejnost a zburcovat americkou vládu*...).

Spatřujeme zde i větší míru užití specifického implicitního přívlastku shodného, který je pro publicistiku typický (*polarizovaná společnost, nejbombastičtější sliby, technologický vizionář, senzaktivá média, technologičtí miliardáři či zapálení příznivci konspiračních teorií*). Jedná se o recenzi amerického filmu, tudíž se zde nachází ve značné míře užití cizí výrazy. Například výraz *memy* neboli informace, či myšlenky, které se šíří rychle pomocí internetu nejčastěji formou obrázků. Autor užívá obrazných pojmenování ve formě metafory (...*je kousavým zrcadlem dnešních poměrů*) a ve formě personifikace (...*výlevy žijí vlastním životem*). Nacházíme zde i nespisovné výrazy (*holky na tahu, kšeftaři, astronomfešák*). Po rozboru textu je očividné, že recenzovaný film je určen především mladšímu publiku.

4.1.6 Rozbor recenze

text viz příloha č. 6 (Neviditelný Život Addie La Rue)

Text byl převzat z tištěného periodika Knihkupec. Tento text podrobený analýze je oproti ostatním rozebraným textům bohatý na užití vět jednoduchých. Text je tím pádem jednodušší a pro recipienta vyhovující. Věty jsou krátké a úderné. Charakteristické je rovněž četné využití predikátu slovesného jednoduchého, avšak za zmínku stojí i početnější výskyt predikátu slovesného složeného, který u ostatních článků není tak frekventovaný (*chtěla dokázat, chtěla se vydat, zůstane rezonovat, může vyvolat, byste neměli minout...*). V textu se nachází jen zanedbatelný počet vět vedlejších, shledáváme zde jen vedlejší větu předmětnou (*...chtěla dokázat víc, než být jen manželkou a matkou..., ...pro kohokoliv, kdo se s ní setká...,...člověk ani neví, že tu byla...*) a přívlastkovou (*...dívka ze sedmnáctého století, která uzavře dohodu s temnými bohy...,...je skvělé čtení, které byste neměli minout*). Kontakt se čtenářem je zde navozen formou oslovení ve 2. osobě, plurálu (*...příběh vás překvapí, nadchne, chytí a nepustí..., ...hlavní hrdinka zůstává stále s námi..., ...je skvělé čtení, které byste neměli minout*). Objevujeme zde tematické cizí výrazy (*fantasy, young adult román*). Ačkoli je text stručný a výstižný, objevujeme zde několik obrazných pojmenování ve formě personifikace (*...očima hltajícima okolní svět...*), a ve formě metafory (*...proplová staletími...,...mrknutím ihned zapomenuta...,...stát se někým..., ...narodila se do špatné doby...*).

4.1.7 Rozbor recenze č. 7

text viz příloha č. 7 (*Čokoládový klub*)

Text byl převzat z tištěného periodika Knihkupec. V tomto textu podrobenému analýze nacházíme mírnou převahu souvětí souřadného oproti užití souvětí podřadného a vět jednoduchých. Výskyt predikátu slovesného jednoduchého je rovněž převládající, nicméně výskyt predikátu verbonominálního je oproti jiným recenzím rovněž hojně zastoupen, v tomto textu ho nacházíme celkem 22x (*je závislák, je lékem, je odpovědí, je potěšením, je čokoholickou, je přítelem, bylo by mučení...*). Lze vyzdvihnout užití predikátu souslovného, jehož výskyt je v publicistických textech ojedinělý (*nedá ani ránu*). Z vedlejších vět zde nacházíme například i méně se vyskytující vedlejší větu příslovecnou

způsobovou (...*zhltně ji, aniž si ji vychutná*), nebo dále vedlejší větu příslovečnou účelovou (...*trápí se na józe, aby neměla výčitky svědomí*). Kontakt s recipientem je zde udržován pomocí imperativu ve 2. osobě plurálu (*Zapomeňte na diamanty – jak zjistíte, nejlepším přítelem ženy je čokoláda*). Text je ozvláštněn o řadu obrazných pojmenování ve formě personifikace (*nejlepším přítelem ženy je čokoláda, čokoláda pohladí*) a ve formě metafory (*čokoládová pohotovost, zlomené srdce, životní kotrmelce*). Jedná se o recenzi knihy anglické autorky, tudíž i v recenzi objevujeme několik výrazů cizího původu (*blondies, brownies, on-line, gambler, slogan*). Autorka ve značné míře užívá i hovorového až nespisovného výraziva, které rovněž text ozvlášťuje (*čokoholička, táhne, brynda, skorotřícítka, sžíravá, závislák, ždibec*). S přihlédnutím na ostatní excerpované recenze, lze tento text označit za jazykově nejbohatší při užití frazeologismů, obrazných pojmenování a kontaktních prostředků.

4.1.8 Rozbor recenze č. 8

text viz příloha č. 8 (Deník mladého přírodovědce)

Text byl převzat z tištěného periodika *Knihkupec*. V tomto rozebíraném materiálu nacházíme značnou převahu souvětí souřadného, oproti užití souvětí podřadného a věty jednoduché. Při detailnějším rozboru nacházíme rovněž početné zastoupení přívlastku slovesného jednoduchého (*zamýšlí se, rekapituluje, obsahuje, stojí, přináší...*) a oproti jiným excerpovaným textům nacházíme ve značné míře i predikát verboniminální (*je precizní, je pravdou, je provozovatelem, je pragmatický, jste svědkem...*). Autorka v textu téměř neužívá vedlejších vět, početnější zastoupení zde má jen vedlejší věta *přívlastková* (...*poetické popisy a literární obraty, které by Darovi mohli závidět všichni básníci světa, oporu má v rodině, která ho drží nad vodou*) a *předmětná* (...*ze zápisů se dozvíme, že kromě otce autismem trpí i chlapcova matka a sourozenci, ...zamýšlí se nad vším, co jeho náctiletou duší zajímá*). Nepravou vedlejší větu zde nenacházíme. Kontakt s adresátem je v textu navázán formou řečnických otázek (*Znáte Daru? Ne?*) a formou imperativu ve 2. osobě (*Přijměte, podívejte se*). Text je biografií zahraničního autora, tudíž zde nacházíme několik výrazů cizího původu např. *teeneger*. Nižší výskyt zaznamenáváme i při užití frazémů, ty v textu nacházíme pouze dvakrát (...*rodina, která ho drží nad vodou, stojí nohama na zemi*).

4.1.9 Rozbor recenze č. 9

text viz příloha č. 9 (Houslistka z Osvětlemi)

Text byl převzat z tištěného periodika *Knihkupec*. Tento text má jednoznačně kratší rozsah než ostatní texty podrobené analýze. V textu nacházíme mírnou převahu souvětí souřadného. Z užitých predikátů převládá predikát slovesný jednoduchý (*hrála, koncertovala, ocitla se, zjistí, jedná se, přijme, odmítá, zkouší...*) V textu se nachází minimum vět vedlejších, ve větším počtu objevujeme vedlejší větu přívlastkovou (...je zasažena pocity, *které dosud nepoznala*, ...její nasměrování ovlivnil dědeček, *jenž se bojů druhé světové války zúčastnil*, ... proslulá houslistka, *která hrála ve Vídeňské filharmonii*) a vedlejší větu předmětnou (...ale pak si uvědomí, *kolik může zachránit židovských hudebnic...*, když zjistí, o jakou osobnost se jedná, chce, *aby Alma hrála v ženském táborovém orchestru*). V textu shledáváme zastoupení nepravé věty vedlejší ihned dvakrát (...doktor Mengele, *jenž jí slíbí ochranu pro čtyřicetiletý orchestr...*, ...radují se z maličností, *které jim prostředím v rámci možností skýtá*). Text je stručný a výstižný, obsažené informace jsou pro recipienta přehledné a jednoduché pro pochopení. Ozvláštnění zde nachází pouze ve formě metafory (drží nad ní ochrannou ruku). Kontakt s adresátem zde není navázán, i přesto je text poutavý a pro čtenáře zajímavý.

4.1.10 Rozbor recenze č. 10

text viz příloha č. 10 (Pohyb! Jak tělo umí změnit mysl)

Text byl převzat z tištěného periodika *Knihkupec*. V tomto textu nacházíme téměř vyrovnaný počet souvětí souřadného a podřadné, nižší zastoupení zde má užití věty jednoduché. S velkou převahou se zde vyskytuje predikát slovesný jednoduchý (*zastavili jsme, vidíme, zabývá, zkoumají, ovlivňuje, vyzpovídala...*). Predikát verbonominální a predikát slovesný složený se zde vyskytuje jen v zanedbatelném množství. Z užitých vedlejších vět zde shledáváme za nejfrekventovanější vedlejší větu předmětnou (...rozhodla se zjistit, *co soudí o spojení myšlení a pohybu současná věda...*, konečně také pochopíte, *proč se klade takový důraz na pevný střed těla*). Kontakt s adresátem je v tomto textu udržován po celou dobu, a to formou oslovení (*Věděli jste, že v současnosti trávíme v průměru 70 % času sezením nebo ležením?*) a formou vtažení recipienta do procesu knihy (*Zjistíte, proč je dobré mít zdravou pojivovou tkáň...*, *Konečně také pochopíte, proč se klade*

důraz na pevný střed těla..., V každé kapitole se dozvíte, jak můžete své myšlení zlepšit...). Objevujeme zde zastoupení kondenzačních prostředků, a to ve formě infinitivní konstrukce (...*rozhodla se zjistit*, co soudí o spojení myšlení a pohybu současná věda) a ve formě deverbativních adjektiv (*vysvětlující, otevírající, souvisejícím*). V textu jsou rovněž zastoupeny odborné výrazy cizího původu týkající se oblasti lékařství (*IQ, akupunktura, analogiemi, osteokalcin, epidemie*). Recenze této knihy je založena především na odborné tematice, z tohoto důvodu není text ozvláštněn frazémy či nespisovnými výrazy. I přesto v textu lze dohledat obrazná pojmenování (*oči otevírající čtení, ...my jsme se jako druh zastavili*).

4.1.11 Recenze č. 11

text viz příloha č. 11 (Macbeth)

Text byl převzat z online periodika *Divadelní noviny*. V textu převažoval výskyt vět jednoduchých, což značí převážnou jednoduchost autorova sdělení. Poměr souvětí souřadného a podřadného je téměř vyrovnaný. V textu je bohatě zastoupeno užití predikátu jednoduchého, naproti tomu predikát slovesný složený se zde vyskytuje ojediněle. Zajímavým faktem je rovněž nízký počet užitých vedlejších vět, sdělení jsou většinou stručná a pro recipienta tudíž přehledná. Objevujeme zde zastoupení vedlejší věty přívláskové, která má v kompetenci blíže determinovat řídicí podstatné jméno ve větě. Nepravou větu vedlejší větu zde nacházíme pouze jedenkrát. Text je rovněž bohatý na přejaté výrazy, které se týkají sféry divadelnictví a herectví (inscenace, choreografie, publikum, sólo aj.) Za zmínku rovněž stojí užití kondenzačních prostředků. V textu nacházíme zastoupení tzv. zpřídavnělého přičestí (*vysvětlující, bijícího, štekajících, svítící*). Text je dle mého názoru zdařilý z hlediska srozumitelnosti, avšak chybí mu zastoupení obrazných pojmenování, frazémů, implicitních přívlásků a jiných prostředků, které mohou být pro čtenáře zajímavým upoutáním a zpestřením.

4.1.12 Recenze č. 12

text viz příloha č. 12 (Léčba strachu v břiše velryby)

Text byl převzat z online periodika *Divadelní noviny*. V excerpovaném textu nacházíme převahu souvětí souřadného nad souvětím podřadným a větou jednoduchou. Ve značné míře převažuje zastoupení predikátu slovesného jednoduchého (*získala, přesunul, představil, nepodařilo se, pomáhá, ovládá, činí, vzpomene si, ovládne...*) avšak hojně je v textu zastoupen i predikát verbonominální (*je vyobrazení, cíl je, jsou příspěvky, jsou vydařené...*) Text je v mnoha pasážích kondenzován, a to pomocí deverbativních adjektiv (zabydlujícím) a infinitivních polovětných konstrukcí (*...její cíl je jasný: ukázat dětským divákům...*). Z vedlejších vět lze v textu dohledat vedlejší větu podmětnou, předmětnou, příslovečná přípusťkovou, příslovečnou příčinnou, příslovečnou časovou a v nejvyšším počtu pak vedlejší větu přívlastkovou (*...v podání Lucie Čížinské, již k autentickému ztvárnění holčičky pomáhá..., skrze kameru, kterou sama ovládá..., o kouzelné velrybě, která spolkně každého...*). Lze doložit i nepravou větu vedlejší (Tvoří ji jednoduchý kapitánský můstek a recepce v pozadí, *odkud představení doprovází živá kapela...*). Za povšimnutí stojí užití cizích výrazů například výraz *followery*, neboli sledující převzatý z anglického jazyka. Text je rovněž ozvláštňen o řadu obrazných pojmenování a je tudíž lze říci, že je pro recipienta lépe přijímán (*pacienti nastupují „do ringu“..., přenesení strachu z rohů býka na rohy parketu, záchrannou misi promění v kabaret...*). Kontaktní prostředek obracející se na čtenáře nacházíme pouze jedenkrát, a to ve formě řečnické otázky, která čtenáři umožní zamyslet se nad příběhem (*Kam ale mohl děda, zkušený námořník, tak náhle zmizet?*).

4.1.13 Recenze č. 13

text viz příloha č. 13 (War maker)

Text byl převzat z online periodika *Divadelní noviny*. V tomto textu nacházíme mírnou převahu jednoduchých vět nad souvětími, což pro ostatní recenze, u nichž byla provedena jazyková analýza není typické. Věty jsou krátké, až heslovité což ale neubírá na jejich výstižnosti (*A tak putuje autobusem., Kufry se stávají různými zastaveními, různými světy., Všude se tedy nějakým způsobem dotkne války, válečného běsnění.*). Pokud se zaměříme na predikáty, nacházíme opět nejvyšší zastoupení predikátu slovesného

jednoduchého. Ve značné míře se v textu vyskytuje i predikát verbonominální (*je Palestinec, je otiskem, je sada, jsou nebezpečné, jsou sirkami...*) Oproti tomu predikát slovesný složený nacházíme pouze jedenkrát (*dalo by se říct*). Text není téměř kondenzovaný, kondenzační prostředky shledáváme pouze třikrát, a to ve formě deverbativních adjektiv (...*sestavené z konkrétních předmětů, ...filmová smyčka promítaná, ...kufry různých podob*). Z vedlejších vět nejčastěji nalézáme opět vedlejší větu přívlastkovou (...*předměty a objekty, se kterými žije a které potřebuje...*, *válka, které se nezbaví*). Lze dohledat i dvě nepravé věty vedlejší (...*do Hollywoodu v USA, kde jako výtvarník spolupracuje na vzniku válečných filmů...*, ...*a usadil v Praze, kde studoval KALD DAMU*). Kontakt s adresátem je navazován pomocí 1. os., pl., díky tomuto prostředku se čtenář cítí být součástí děje. Jedná se o původní zahraniční inscenaci, tudíž nalézáme značné množství přejatých a cizích výrazů (*storytelling, ahasver, war maker*). Text je bohatý na výskyt obrazných pojmenování ve formě personifikace (Ožívají v nich prostředí) a formou metafory (...*jsme svědky divadla, které je otiskem tohoto světa...*, *inscenace je otiskem*).

4.1.14 Recenze č. 14

text viz příloha č. 14 (Návod na přežití)

Text byl převzat z online periodika *Divadelní noviny*. V tomto excerpovaném materiálu nacházíme rovněž převahu souřadně spojených výpovědí. Z predikátů opět nalézáme nejvyšší početnost predikátu slovesného jednoduchého (*šéfoval, převzal, disponuje, podařilo se, vydali se, nestravovat se...*). Ve značné míře nacházíme i predikát slovesný složený, oproti jiným textům se v tom to vyskytuje frekventovaněji (*snaží se udržovat, mohou zúročit, začne zhoršovat, podařilo vystavět...*). Z vedlejších vět nejčastěji zaznamenáváme vedlejší větu přívlastkovou, ta je v textu je zastoupena v hojném počtu a kvalitně tak vysvětluje čtenáři detailnější informace k ději.

Z textu zle doložit i dvě nepravé věty vedlejší, které jsou uvozeny vztažnými příslovci. Text je taktéž mírně kondenzován, nacházíme kondenzaci ve formě deverbativních adjektiv (*vypovídající, mající, vídaným...*). Za povšimnutí rovněž stojí vyšší míra užití cizích výrazů (*fakt, réalie, naturel, interakce, party...*). Lze doložit i obrazná pojmenování ozvláštňující text (*převzal režijní štafetu, hrát na lacinou strunu emočního vydírání, oblouk postupného*

osobnostního chátrání). Shledáváme také užití frazému (*postavit se čelem*), což je pro tento text výjimečné.

4.1.15 Recenze č. 15

text viz příloha č. 15 (Kdo sestřelil anděla)

Text byl převzat z online periodika *Divadelní noviny*. V této excerpované recenzi nacházíme taktéž převahu zastoupení souvětí souřadného. Z druhů predikátů nejčastěji narážíme na predikát slovesný jednoduchý (*prolínají se, spojuje, zaslechneme, píše, řekl bych, unikají...*). Za povšimnutí stojí i vyšší počet užití predikátu verbonominálního (*je nová, je odporový, jsou postavy, je prozaičtější, je živý, je improvizací...*). Na rozdíl od jiných textů zde nacházíme predikát souslovný (*...ruku do ohně za to nedám*). Z vedlejších vět rovněž převládá užití vedlejší věty přívláskové (*...inscenovat tragikomedii, která nemá celistvý příběh..., ...v milionové Praze publikum, které před plytkými bulvárními kousky dává přednost...*). Ve vyšším počtu zaznamenáváme výskyt také vedlejší věty předmětné a dvakrát narážíme na vedlejší větu časovou (*...generál zakryje tvář, když prší..., ...padající z kostelní klenby pokaždé, když se konflikt na jevišti vyhrotí*). V tomto textu lze dohledat taktéž několik typických přívlásků implicitních, který rovněž text posouvají na lepší úroveň (*eizenštejnovská montáž, hrabalovské postavy, beckettovské postavy, rigidní zjevovatel*). Kontakt s adresátem je zde navázán prostřednictvím řečnické otázky (*A inscenace nesnadné Steigerwaldovy hry samotná?*) a formou 1. os. pl. (*Zaslechneme tu i ohlasy..., ...nevíme jistě, jestli k tomu opravdu došlo...*). Text je rovněž obohacen o řadu obrazných pojmenování, a to ve formě přirovnání (*...jako velká voda, ...jako scénka z hororu*) a formou metafory (*...jsou zárodkem každé lži*).

5 Závěr

V závěrečné části bakalářské práce se budeme zabývat porovnáme zjištěné jevy, které byly sumarizovány na základě syntaktického a stylistického rozboru. Nejprve poukážeme na shodnost jevů a zjistíme, zda užití jazykové prostředky odpovídají teorii funkčního stylu publicistického, a nadále upozorníme i na odlišnosti jednotlivých textů. V první části práce *Teoretická východiska* jsme za pomoci odborné literatury definovali důležité pojmy vztahující se k obsahu práce. Vysvětlili jsme pojem *styl a stylistika*, zaměřili jsme se na vymezení *publicistického stylu* obecně a rovněž jsme se zabývali jeho žánrovým rozpětím. Nadále jsme se zaměřili na *jazykovou a výrazovou stránku* publicistiky a pokračovali samotným vymezením žánru *recenze* a jeho zařazením mezi publicistický styl analytický. V první kapitole jsme si rovněž stanovili syntaktická a stylistická kritéria, která jsme dle odborné literatury definovali. Tato stanovená kritéria nám sloužila jako východiska pro vlastní praktickou část práce.

V praktické části jsme se již věnovali samotné analýze excerpovaného materiálu. Jednotlivé excerpované texty odborných recenzí jsme zvolili jak z tištěných zdrojů, tak internetových. Jako tištěné periodikum nám posloužil časopis *Knihkupec*, z internetových periodik jsme čerpali z portálu *Lidovky.cz* a portálu *Divadelní – noviny.cz*. Pro samotnou analýzu jsme si záměrně zvolili jazykový materiál z různých kulturních odvětví, pozornost jsme věnovali odborným recenzím filmovým, knižním a divadelním. Z uvedených kulturních odvětví jsme vybrali jazykový materiál v počtu pěti recenzí, přičemž celkově jsme měli k dispozici patnáct textů. Při analýze textu se v první řadě zaměřujeme na jevy, které byly totožné pro většinu vybraných recenzí. S ohledem na syntaktické hledisko můžeme říci, že za společný rys lze považovat četnější výskyt souřadného spojení výpovědi oproti souvětí podřadnému a větám jednoduchým. Dále u všech textů sledujeme značnou převahu predikátu slovesného jednoduchého. Z hlediska kondenzace můžeme recenze označit za kondenzované, a to ve všech případech. Nejčastěji se setkáváme s kondenzací ve formě deverbativních adjektiv a polovětných konstrukcí infinitivních. Nejfrekventovanějším typem vedlejší věty je ve sledovaných textech, přívlastkovou a ihned za ní vedlejší větu předmětnou. Téměř v každém textu nacházíme užití nepravé věty vedlejší uvozené vztažnými zájmeny, či vztažnými příslovci.

Za jeden ze stylisticky shodných rysů lze považovat užití kontaktních prostředků, jejichž cílem je udržovat čtenářovu pozornost. Nejčastěji je nacházíme ve formě řečnických otázek, ve formě 2. os. pl. (výzvolná funkce) či imperativu v 1. os. pl. a vokativu. V textech, které se věnují recenzování zahraničních děl, sledujeme časté užití cizích a přejatých slov, nejčastěji anglicismů, které lze považovat v některých případech za slova zcela inovativní. Každý z textů je nějakým způsobem ozvláštněn, několikrát nacházíme recenzi proloženou několika nevětnými výpověďmi. Ve vyšší míře je však užito obrazných pojmenování. Z předem stanovených kritérií nacházíme například jen jeden predikát souslovný. Rovněž shodné přívlastky implicitní se neukázaly jako frekventované pro vybraný žánr recenze. Málo frekventované jsou nepůvodní (sekundární) předložky, ty nacházíme pouze v několika textech, a to po jednom výskytu. V analyzovaném textu nebyla doložena žádná doplňková ani přísudková z vedlejších vět příslovečných pouze vedlejší věta zřetelová a průvodních okolností.

Co se týče odlišností jednotlivých recenzí, za zmínku stojí nižší užití jednoduchých vět. Převahu jednoduchých vět nacházíme pouze u tří článků, což nepotvrzuje fakt, který jsme vymezili v teoretické části této práce. Ačkoli je žánr recenze útvarem publicistickým, není jeho prioritou, aby bylo sdělení co nejstručnější (na rozdíl od jednotlivých útvarů stylu zpravodajského, kam lze zařadit například zprávu, oznámení či reportáž). Dalším potvrzeným faktem, který lze vyzdvihnout, je nevyrovnanost výskytu z hlediska užití aktualizacních prostředků. To souvisí zejména s osobitým autorským stylem a rovněž s obsahem textu. V některých z textů z nich například nenacházíme žádná obrazná pojmenování, a text se tak „tváří“ spíše jako odborný, nikoliv publicistický. Stejně tak lze říci, že pokud se jedná o recenzi na „domácí“ dílo, autor téměř nevyužívá přejatých a cizích výrazů. Užití shodného přívlastku implicitního je též závislé na osobitém autorském stylu.

Závěrem lze shrnout, že se jednotlivé texty recenzí při využití syntaktických stylistických prostředků výrazně neliší. Jak již bylo zmíněno, nevyšší rozdílnost vyplývá z individuálního stylu autora a z jeho volby jazykových prostředků vyplývající ze snahy o zaujetí čtenáře. I když je žánr recenze jednoznačně zařazován k publicistickému stylu, nelze u něho opomenout, že v sobě zahrnuje výrazné prvky odborného stylu.

6 Resumé

6.1 Resumé v českém jazyce

Cílem této bakalářské práce bylo provést analýzu jednotlivých syntakticko-stylistických jevů vyskytujících se v žánru recenze. V teoretických východiscích jsme charakterizovali samotný publicistický styl, pod který žánr recenze patří. Stanovili jsme jednotlivá kritéria, která odborná literatura uvádí jako typická pro publicistiku. Tato kritéria jsme přesněji definovali a na jejich základě prováděli jazykovou analýzu textů. Celkovou podstatou práce bylo především praktické ověření výskytu a frekvence jednotlivých jevů. Každý jednotlivý text jsme shrnuli a krátce okomentovali, případně jsme vymezili konkrétní specifika.

Po prozkoumání textu z hlediska užitých syntakticko-stylistických prostředků lze konstatovat, že se v konkrétních stanovených kritériích recenze zásadně nelišili. Nutno však dodat, že největší rozdíly spatřujeme v osobním stylu autorů recenzí.

6.2 Resumé v anglickém jazyce

This bachelor's thesis aimed to analyze individual syntactic-stylistic phenomena appearing in the review genre. On the theoretical basis, we characterized the journalistic style, and to which genre of the review belongs. We have determined the individual criteria, which the professional literature states as typical for journalism. We precisely defined those criteria and performed a linguistic analysis of the texts based on them. Overall, the essence of the thesis was mainly a practical verification of the occurrence and frequency of individual phenomena. We summarized each text and briefly commented on it, or we defined specifics.

After examining the text in terms of practical syntactic and stylistic means, it can be stated that they did not differ fundamentally in the set criteria. It should be added, however, that we see the biggest differences in the personal style of the reviewers.

7 Použitá literatura a zdroje

- BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.
- ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9.
- ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.
- DANEŠ, František, Zdeněk HLAVSA a Miroslav GREPL. *Mluvnice češtiny. 3, Skladba*. 1. vyd. Praha: Academia, 1987
- GREPL, Miroslav a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Lidové noviny, 1995, ISBN 80-7106-134-4.
- HALADA, Jan a Barbora OSVALDOVÁ. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-76-1.
- HUBÁČEK, Josef. *Učebnice stylistiky*. Praha: SPN, 1987
- CHLOUPEK, Jan a kol. *Stylistika češtiny*. Praha: SPN, 1991, ISBN 80-04-23302-3.
- KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002, ISBN 80-7106-484X.
- KRAUS, Jiří a Věra PETRÁČKOVÁ. *Akademický slovník cizích slov: [A-Ž]*. Praha: Academia, 2001 dotisk. ISBN 80-200-0982-5.
- MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. *Žurnalistika a komunikace*. ISBN 978-80-247-2979-4.
- RUSS-MOHL, Stephan. *Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou*. Přeložil Hana BAKIČOVÁ. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0158-8.
- SPOUSTA, Vladimír. *Jak psát recenze* [online]. 13. 2003 [cit. 2022-06-29]. ISSN 1805-9511.
- TUŠER, Andrej. *Ako sa robia noviny*. 2010. ISBN 9788089447237 102-103
- VELAS, Štefan. *Teoria a prax novinárskych žánrov*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2000. ISBN 80-223-1493-5.

Internetové zdroje

HAVRÁNEK, B. Cizí jazyk a „cizí“ slova. In: Slovo a slovesnost, ročník IV. Praha: Melantrich, 1938, ISSN- 2571-0885.

JELÍNEK, Milan. *Výrazy předložkové povahy v dnešní spisovné češtině* [online]. [cit. 20.4.2022].

Dostupný z:https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/101296/A_Linguistica_12-1964-1_14.pdf

8 Seznam příloh

8.1 Příloha č. 1

(text č. 1 Jak si nevzít princeznu)

Příběh Jak si nevzít princeznu nám ukazuje, že osudu neunikneme: ať už má podobu předurčeného sňatku, nebo pravidelného vánočního přidělu zbrusu nově přeskupených pohádkových motivů. Dává však také naději, že z určitých okolností nemusí být ani jedno takové neštěstí.

Spolupracují tedy na překažení domluveného, respektive sudičkami předpovězeného sňatku, přičemž k sobě nutně najdou sympatie. Jejich dobrodružství se točí kolem návratu v čase, který způsobí vznik takové alternativní reality, proti níž je ta původní idylická. Ani jeden z těch nápadů sice nejde označit zrovna za originální, ale když se vzájemně zkombinují a umístí do kulis hradů Frýdlant a Pernštejn, lze se radovat, že takové slunce, jako bylo letos, ještě předtím nikdy nebylo. Sudičky jsou sice trochu podezřele zatížené na mužskou část novorozené populace, logika putování v čase a ovlivňování budoucnosti má nějaké trhliny (ale v kterém filmu je nemá), dabované královně zase nejde čeština do pusy a klíčová scéna s posledním přáním opravdu vyjadřuje) především úpěnlivé přání tvůrců rychle vybruslit z překerní situace, do níž své hrdiny dostali. Nicméně v úhrnu jde vlastně o docela milou variaci na putování alternativními světy v některých ještě o něco bohatších mezinárodních produkcích. To nejdůležitější, co pohádka Jak si nevzít princeznu ukazuje, je potenciál lidských bytostí stát se pod vlivem okolností příšernými, nebo naopak příjemnými osobami, a také vytvářet svět, v němž se žije buď dobře, nebo obtížně. Ústřední pár Leopold a Josefína se škorpí a usmíruje stoprocentně předvídatelným způsobem, nicméně přičiněním Marka Adamczyka a Anny Fialové v hlavních rolích je jejich hledání společné řeči docela zábavné. Byť zajímavější jsou nakonec jiné postavy, totiž právě ty, které se v různých světech vyvinou úplně odlišně: velitel stráží a jeho syn Hynek, kteří jsou celkem sympatičtí (pokud se nedostanou k moci,) nebo outsider, který v druhé (paradoxně pro většinu ostatních hrozně) realitě rozvine své možnosti a stává se pečujícím Leopoldovým pěstounem. I trojice sudiček (Iva Janžurová, Daniela Kolářová a Naďa Konvalinková) ve své trochu popletené vědovnosti nabízí zábavné momenty a zároveň trochu hlubší přesah. Stroj času má tu vlastnost, že nakonec obvykle funguje, i když některé jeho součástky nemusejí budit plnou

důvěru. Nyní je experimentálně dokázáno, že se jím dá relativně úspěšně ozvláštnit i svět českých pohádek, které nakonec samy takový stroj času pro své diváky představují.

8.2 Příloha č. 2

(text č. 2 – Mimořádná událost)

Divadelní režisér Jiří Havelka před pár lety výrazně občerstvil českou kinematografii filmovou adaptací své hry Vlastníci. Jeho druhý snímek Mimořádná událost se snaží kvalitám debutu přiblížit:

„Možná byste se divili, kolik toho můžou mít společného vypjatá domovní schůze a vlak, který nikdo neřídí láká diváky anotace. Jenomže jde spíš o důkaz, že nelze znovu vstoupit do stejného vagónu. Rozhádané vlastníky bytových jednotek tentokrát nahradili rozhádaní cestující, se kterými se pomalu rozjel motorák, jehož strojvůdce v kopci vystoupil a chtěl cosi opravit. Chvilí trvá, než si různorodá sestava pasažérů uvědomí, že něco není v pořádku, pak se dlouho nemohou shodnout, jak situaci řešit. (Kupodivu přitom nikdy neudělají to, co by je mělo v kterékoli nastalé situaci napadnout jako první.) Ukáže se, že nikdo (mladá matka, pár ve středním věku, trojčlenná začínající kapela, majitel pohřebního ústavu...) nemá funkční mobilní telefon. A nefunguje pochopitelně ani záchranná brzda. Hašteření figurek, které v případě Vlastníků přirozeně a jen za použití mírné nadsázky nabylo rozměru přesné výpovědi o české společnosti, se tady zadržává usilovnou snahou: jednak třesnutě bavit, jednak stůj, co stůj někam zarýt satirický osten. Nefunguje přitom pořádně ani jedno. Humor Mimořádné události se pohybuje ponejvíc kdesi na úrovni televizního seriálu Osada a satirické šlehy směrem k pokrytectví českých politiků a lidové islamofobii unavují svou nuceností. Hlavním motorem této frašky (asi nemá smysl s tím odhalením otálet) je totiž sílící přesvědčení cestujících, že jejich bezprizorný vagón se stal terčem islamistického teroristického útoku. Hlavním propagátorem tohoto názoru je pořádkumilovný myslivec, který nakonec donutí „podezřelého“ spolucestujícího (učitele autoškoly, jenž čte Houellebecqovo Podvolení), aby jako důkaz své nevinny nahlas odříkal Otčenáš. Což by nakonec mohlo sloužit jako absurdně vyhocený obraz bojovné české vystrašenosti (konkrétně strach z islámu byl v době příprav filmu asi větší téma než dnes, ale od té doby jej vystřídal zase jiné motivy). Jenomže to by se takové bizarní vyústění muselo vybudovat

jinak než lacinými účelovými schválnostmi. Ještě víc trčí chtěnost z pasáží, kdy film „vystoupí“ z vlaku a odebere se do štábu regionálního politika, který chce z události vytěžit body pro svou prezentaci. V Mimořádné události se po celou dobu zdůrazňuje směšná nicotnost případu (vlak jede v podstatě krokem), zároveň však probíhá usilovná hra na to, jak pasažéři berou svou situaci a rozličné peripetie hrozně vážně. Když se vagón šine po vysokém mostě, cestující se již vidí na onom světě a začnou se zpovídat ze svých životních vin. Mezi ty má patřit i to, že někdo spolupracoval s StB (že by zrovna takového člověka dnes trápily výčitky?); ještě zbytečně působí přiznání válečného veterána, který si přivlastnil hrdinské zásluhy. Z mizivé věrohodnosti toho, co se před kamerou děje, se tvůrci snaží vylhat) mj. odkazy na žánrová kliše nebo vysloveně „ujetými“ vsuvkami, celkovou křeč to ale moc neuvolňuje. Z celého panoptika postav je nejpůsobivější strojuvůdce Václava Kopty: po celou dobu v potu tváře klopýtá těsně za svým vlakem, a ne, a ne jej dostihnout. Bohužel to vystihuje i situaci tvůrců Mimořádné události.

8.3 Příloha č. 3

(text č. 3 – Karel)

Po Jamesi Bondovi nyní vstupuje do kin také Karel Gott – další dlouho odkládaná premiéra a snad znamená, že se opravdu loučíme s pandemickými uzávěrami. Úzkému okruhu diváků se dokument Karel představil už na loňském Febiofestu, dalším zájemcům na tom letošním, v předpremiéře jej vidělo také obecnstvo v plzeňském amfiteátru. Po pondělní pražské slavnostní premiéře zamíří snímek ve čtvrtek do široké distribuce a konečně naplní svůj cíl, tedy zprostředkovat početné obci Gottových fanoušků ještě jedno dojemné setkání s jejich idolem.

Film Karel vyrobila společnost Karel Gott Agency a producentkou snímku je zpěváková manželka Ivana Gottová (režie byla svěřena Olze Malířové Špátové). Z toho celkem zřetelně vyplývají očekávání, která lze vůči snímku mít.

Bylo by například bláhové čekat, že se v takovém dokumentu bude do Mistra nějak obzvlášť kriticky rýpat, ať už v jakékoli oblasti jeho života nebo díla. Na druhé straně lze i v takovém případě doufat v poctivý přístup k některým problematickým momentům v kariéře portrétované osobnosti a tuto naději Karel víceméně naplňuje. Nevyhýbá se tedy například notorickému tématu podpisu anticharty; nejprve Karel Gott nadskočí (a je to vlastně jediný moment ve filmu, kdy jej něco rozčílí), protože přece nešel podepsat antichartu, jen se

zúčastnil shromáždění v Divadle hudby. Posléze nicméně tuto a jiné úlitby normalizačnímu režimu (HISTORIK Petr Blažek v kratičkém vstupu Gottovi sdělí, že je to zřejmá „zaplacená daň“ za to, co tehdy směl) zpěvák reflektuje sebekriticky a dost expresivně: dokonce padne proslulý výraz „idiot“. Není přitom úplně zřejmé, zda tím Karel Gott skutečně odkazuje k známé Kunderově impertinenci. V každém případě je ve svém ohlédnutí výhradně „idiotem“ politickým, rozhodně ne kunderovským idiotem hudby – jakékoli úvahy tímto směrem vůbec nejsou součástí vesmíru, v němž se dokument Karel odehrává.

I svědectví o politické naivitě protagonisty ale film kompenzuje (a není na tom samozřejmě nic špatného) sympatickými doklady jeho slušnosti a relativní statečnosti: připomínkou písně Kam tenkrát šel můj bratr Jan s textem Zdeňka Borovce, odkazujícím na konci 70. let k činu Jana Palacha, či rozhovorem s Martou Kubišovou, která na Karla Gotta nedá dopustit. Explicitní probírání politiky ale tvoří v rámci dokumentu jen malou část, hlavní prostor dostávají dva průběžné a prolínající se motivy. Jedním je líčení zpěvákova láskyplného vztahu s publikem; ten mu zabraňuje v emigraci, nabíjí ho energií a inspirací, dává celé jeho kariéře smysl. K nejpozoruhodnějším pasážím patří Gottovy vzpomínky na unikátní a nijak záviděníhodnou situaci, v níž se ocitl, když musel fungovat ve dvou protikladných světech, v socialistickém Československu a v západním Německu, a tam ani onde si to s nikým nechtěl rozházet.

Respekt k fanouškům je věrohodně předveden jako určující krédo Gottovy kariéry, ve filmu nechybí setkání s fanklubem ani četné záběry, které zpěvákovu vášnivě opětovanou lásku a úctu k posluchačům dokládají. Před přehnaným patosem zachraňuje tuto linku zpěvákův souputník Ladislav Štáidl, který v jednu chvíli shodí Gottovo dekorum a uvádí některé věci jadrně na pravou míru.

Tím, co bude na diváky nutně působit nejintenzivněji, je ale bezpochyby motiv neporaženého odcházení, svědectví o posledních měsících Gottova života, sledovaných ze skutečně intimní blízkosti. Přijetí osudové diagnózy, rozhodnutí nevzdat se a koncertovat doslova do posledního dechu, čas trávený s rodinou (doma i na pódiu), to všechno jsou autenticky silné momenty. Zároveň samozřejmě připravené a poskládané tak, aby bylo dosaženo maximálního citového účinku. Gott se loučí jako zmoudřelý muž s idylickými vztahy nejen se svou poslední rodinou, ale i se starší dcerou Lucíí. (O první dceři Dominice se dočteme pouze v titulcích, že v dokumentu nevystupuje, protože neudělila souhlas se zveřejněním natočených záběrů.)

Karel je nejspíš právě takový portrét, jaký si jeho protagonista přál svým příznivcům odkázat. Ke cti všem zúčastněným slouží, že snímkem probleskuje i někdy až absurdní, ale bezpochyby vědomý humor. Jako když kamera najde pod vánočním stolem Mistrovy nohy oblečené v ponožkách se simpsonovským hrdinou Nedem Flandersem. Jak lépe ukázat, jaký byl Karel Gott frajer?

8.4 Příloha č. 4

(text č. 4 Zlato)

Lze v době, kdy se bohatství hledá v elektronických peněženkách nabitých bitcoiny, ještě něco vytěžit ze starodávné lidské posedlosti blyštivým kovem? Australský režisér Anthony Hayes se o to pokouší v ambiciózním, relativně výpravném a zároveň komorním thrilleru Zlato. V příběhu o ničivé touze po bohatství, která přebíjí i pud sebezáchovy, neúčinkuje mnoho důležitých postav: jen dvě skutečné a dvě poloreálné, a to ty posledně jmenované ještě ztvárňuje jedna herečka (Susie Porterová). Děj se odehrává na neurčeném místě „nedlouho od současnosti“, v lehce dystopické realitě, kdy zřejmě lépe už bylo. Na zapadlé nádraží přijíždí strastmi cesty poznamenaný tulák Virgil (Zac Efron), kterého má nasmlouvaný řidič Keith (režirující Anthony Hayes) odvést daleko přes poušť na jakousi velkou stavbu, kde mu kyne vyhlídka obživy. Během jízdy v autě, kde se nesmí zapnout větrání, aby neshořel motor, se dva muži krapet poznají, ale ne snad že by se spřátelili. Když ovšem náhodou po cestě narazí na ohromný zlatý valoun, který není možné vyzvednout ze země bez pomoci techniky, musejí se dohodnout na spolupráci.

Výsledek je takový, že Keith odjíždí na několikadenní výpravu sehnat jeřáb, zatímco Virgil má s malým množstvím zásob vody a jídla a satelitním telefonem zůstat na místě, bránit se ohněm před divokými psy a „hlídat“. Kdyby tohle rozhodnutí mělo nějakou logiku a souhlasící Virgil nepůsobil jako naprostý nekňuba, byl by Hayesův film asi ještě o dost lepší. Zbytek snímku docela působivě studuje Virgilovu relativní samotu uprostřed rozpálené pouště zasypávané písečnými bouřemi. Pasáže, v nichž Zac Efron hraje beze slov čím dál vyčerpanějšího zlatokopa a jeho tvář obletují hejna mušek, působí přesvědčivě a autenticky, protože autentické jsou: filmaři skutečně trávili pekelné dny v padesátistupňových vedrech a skutečná je i ta písečná bouře. Nesnesitelné vedro

a zpuchýřující sluneční paprsky jsou přítom divákovi předestřeny skrze filtr ztlumených, chladných barev podtrhujících všeobecnou neutěšenost. Když se Keith nevrací a Virgil je v čím dál zoufalejší situaci, objevuje se záhadná, nepříliš přátelsky naladěná žena, možná jen halucinace, jejíž přítomnost Virgilův fyzický i morální boj o vlastní budoucnost ještě zостřuje. Občas se objeví možnost úniku, dokonce i s určitou prémie, ale vidina pohádkového bohatství je zřejmě příliš silná. Hayese a spoluautorku scénáře Polly Smythovou prý k napsání tohoto modelového příběhu inspirovala témata chamtivosti, kapitalismu, společenských hodnot a globálního oteplování: kdo chce, jistě je tam také najde. Případně lze vyváznout také jen s ponaučením, že není všechno zlato, co se třpytí.

8.5 Příloha č. 5

(text č. 5–K zemi hled'!)

Zajímá lidstvo rozchod slavné zpěvačky skutečně více než událost, která za šest měsíců vyhubí všechen život na planetě?

Očekávaná novinka scenáristy a režiséra Adama McKaye (Holky na tahu, Kšeftaři) přichází na Netflix. Doktorandka astronomie Kate Dibiasky (Jennifer Lawrenceová) při pohledu do vesmíru objeví dosud neznámou kometu. Spolu se s doktorem Randallem Mindym (Leonardo DiCaprio) složitými výpočty zjistí, že obrovské těleso se zhruba za šest měsíců neomylně srazí se zemí s důsledky ne nepodobnými vymírání dinosaurů. Oběma vědcům dojde, že je potřeba varovat veřejnost a zburcovat americkou vládu pod vedením prezidentky Janie Orleanové (Meryl Streepová). Už zpočátku ale naráží na velmi tlustou zeď. Nesebevědomý a prášky nadopovaný doktor Mindy není schopen problém vysvětlit nevědecky, tedy bez čísel a složitých pojmů. To není pro média ani sociální sítě atraktivní. Mladá Kate Dibiaski sice rozumí tomu, co publikum chce, ale tváří v tvář zjevné ignoraci má tendenci ztratit nervy a projevovat se jako hysterka. Masové publikum si z jejich výstupů vezme to své. U Mindyho na sociálních sítích řeší vzhled (astronomfešák) a výlevy Dibiaské žijí vlastním životem jako vtípné internetové obrázky, takzvané memy.

Polarizovaná společnost se rozděluje na dva tábory – jedni volají po pohledech vzhůru doprovázených uvědoměním si vážnosti celé situace, druzí provolávají titulní

„k zemi hled!“ a svou důvěru slepě vkládají v toho, kdo z úst zrovna vypouští nejbombastičtější sliby. Do názorového galimatyáše se připojí i roztěkaně působící technologický vizionář Peter Isherwell (Mark Rylance), jenž nabídne zmatené řešení kometu rozložit pomocí technologií na využitelné nerosty. Už od prvních minut filmu je patrné, že tady se šťastného konce divák nedočká. Tím, že se McKayova satira snaží strefovat do všeho a všech, jen klouže po povrchu. Na paškál se útržkovitě dostávají sociální sítě, senzacechtivá média, zkorumpovaní politici, technologičtí miliardáři i zapálení příznivci všech možných konspiračních teorií. Místo hlubšího rozboru s následnou katarzí jen poukazuje a moralizuje, co všechno je v dnešní době špatně. Pedanticky opakuje, co už stejně dávno všichni vědí. Není to nutně špatně, ale je z toho cítit nevyužitý potenciál. Snímek už dopředu lákal na hvězdné obsazení. Ústřední herecká dvojice podává standardně skvělý výkon. DiCaprioovo zpočátku nesmělé vstupování do záře televizních reflektorů je vskutku kouzelné. Americká prezidentka v podání Meryl Streepové je správně odlidštěná a „slizká“, předobraz v Donaldu Trumpovi filmaři neskrývali. Překvapivě obstojný výkon pak předvádí zpěvačka Ariana Grandeová v roli největší popové ikony. McKayova verze světa je značně přemrštěná a vyhnaná ad absurdum, přesto po sobě zanechává hořkou pachut'. V mnohém tím připomíná filmy Armanda Iannucciho. *K zemi hled!* je skvěle zahráným a kousavým zrcadlem dnešních poměrů, ale k síle drtivé srážky s kometou (tedy impaktu, jak by v televizi řekl Mindy) má daleko.

8.6 Příloha č. 6

(text č. 6 – Neviditelný život Addie La Rue)

Příběh Addie LaRue vás překvapí, nadchne, chytí a nepustí. A zůstane ve vás rezonovat ještě dlouho po přečtení poslední stránky. Je sugestivní a pro velkou plochu, skvělý nápad, hloubku a spletnost si nezádá s velkými světovými romány. Ty připomene i tím, že se odehrává v období více než tři set let lidské historie rozpíná se do hloubky postav i v čase, ovšem tentokrát nesledujeme osudy několika generací. Ne. Hlavní hrdinka zůstává stále s námi. Nemění se. Nestárne. Addie je zvláštní děvče. Dívka se sedmi píhami v obličejí – jednu má prý za každou velkou lásku, co ji čeká. Dívka s očima doširoka otevřenými a hltajícíma okolní svět se všemi jeho možnostmi. Nejspíš se narodila do špatné doby, vždycky chtěla dokázat víc, než být jen manželkou a matkou, chtěla se vydat za hranice vlastního města, vlastního malého světa a stát se někým. Všechno se jí to vlastně splní. Addie

LaRue – mladá žena se smutnou duší. Není prý radno zahrávat si s bohy. Addie měla vždy spoustu snů a přání, jejím největším přítelem byl kus pergamenu a uhel nebo volná čtvrtka papíru. Bohové ji neděsili. Občas je zkoušela, ale dvakrát se neprojevovali. Tedy ne všichni... Addie je dívka ze sedmnáctého století, která uzavře dohodu s temnými bohy. Stane se nesmrtelnou. Proplouvá staletími. Stává se múzou, důležitým hybatelem dění, potkává lásky. Ale nic není zadarmo. Pro kohokoliv, kdo se s ní setká je po čase zcela nezapamatovatelná. Mrknutím ihned zapomenuta. A daný člověk ani neví, že tu byla, nebo kdy existovala...Ale jednou se to stane jinak. Kniha je vlastně milostným příběhem, ale také hledáním smyslu existence jejího naplnění, hledáním místa na světě a v životě i sebe sama. Je ale mnohem víc než young adult románem. Rozhodně nadchne všechny milovníky fantasy a cestování časem – v mnohém připomene spletité přízračné světy Neila Gaimana, nebo může vyvolat vzpomínku na kdysi populární seriál Highlander o životě nesmrtelných. Prostě Neviditelný život Addie LaRue je skvělé čtení, které byste neměli minout.

8.7 Příloha č. 7

(text č. 7 Čokoládový klub)

Jak říká hlavní hrdinka Lucy Lombardová: „Když mám krizi je pro mě nejlepším lékem madagarská plantážní čokoláda.

Vyléčí všechno, naprosto všechno, nikdy nezklame. Je to lék na jakékoliv neduhy od zlomeného srdce po bolest hlavy, a obou jsem si ve svém životě užila dost, to vám řeknu. Každý je tak trochu závislák. V doupěti čokoholiček s názvem Čokoládové nebe, v postranní uličce dlážděné kočičími hlavami v elegantní čtvrti Londýna najdou své útočiště čtyři ženy, které by se za normálních okolností asi nikdy neselekaly. Scházejí se minimálně jednou týdně a spojuje je jejich až šířavá vášeň k čokoládě a inkognito prostředí útulné kavárničky, kde je v nabídce čokoláda snad ve všech možných variantách a chutích. Každá čokoládu miluje po svém. Pokud je to nutné, svolají tzv. čokoládovou pohotovost, což znamená sraz v čokoládové kavárně, kde se mohou svěřit se svými problémy, protože jsou chvíle, kdy je čokoláda odpovědí na všechny modlitby. Lucy Lombardová je zakladatelka klubu, bez čokolády nedá ani ránu a pak se trápí na józe, aby neměla výčitky svědomí. Už se přehoupala na tu horší stranu třicítky, pracuje jako asistentka ve firmě, kde si ji dobírá šéf, ale ona přece randí s Marcusem. Byl jí sice nevěrný, ale Lucy doufá, že se kvůli ní změní. Skorotřicítka

Autumn čokoládu mlsá, šetří si ji, vychutnává ji, každý ždibec si rozdělí na tisíc kousnutí, je zásadová, ekologická a recykluje, jezdí radši na kole než autem a má silné sociální citění, ale také nezbedného bratra, se kterým má jen samé trápení a kterého pořád tahá z bryndy. Čokoládu má místo sexu, který nikdy neměla. Asiatka Nadia má tříletého syna Lewise a v čokoládě je její jediné potěšení a zhltně ji, aniž si ji vychutná. Nadiin manžel však propadl on-line sázkám a zabředá se do stále větších dluhů. Manžel je gambler, ona na antidepressivech. Poslední čokoholickou je Američanka Chantal, krásná, vysoká, štíhlá, elegantní a bohatá, táhne ji na 40 a ve svém životě má všechno, až na manžela, který by se s ní chtěl milovat. Ted je sice nechutně bohatý, krásný, elegantní a dravý finančník, ale sex se Chantal odmítá, a ta je tak zoufalá, že si to vynahrazuje nevěrou. Na čokoládě je závislá. Prostě všechny mají svoje problémy, tak to je... A řešením na ně je právě Čokoládový klub, spousta čokolády, čokoláda totiž není jídlo, je to lék, a přátelství, které jim v životních kotrmelcích pomůžou. Čtivý román pro ženy se spoustou legračních situací vystihuje asi nejlépe slogan: Zapomeňte na diamanty – jak zjistíte, nejlepším přítelem ženy je čokoláda. V závěru knihy najdete i recepty na lahodné karamelové „blondies“ a dokonalé brownies. Každá si přeci můžeme sem tam dovolit slabou chvilku... Horká čokoláda prohřeje promrzlé prsty na nohou a pohladí zlomené srdce. P.S.: Pokud jste, milé čtenářky, v dietě, rozhodně tuhle knihu nečtěte, bylo by to pro vás jen mučení.

8.8 Příloha č. 8

(text č. 8 Deník mladého přírodovědce)

Znáte Daru? Ne? Irský teenager se vám aktuálně představuje ve své prvotině nazvané Deník mladého přírodovědce. Dara McAnulty je milovník přírody, autista a nebojí se to přiznat. Přijměte pozvání tohoto neobyčejného mladíka a podívejte se na přírodu jeho očima. S Darou strávíme jeden rok a zjistíme, že svět kolem nás je fascinující víc, než se na první pohled může zdát. Dara je ve svém deníku bystrým pozorovatelem dění kolem sebe. Zaznamenává nejen koloběh v přírodě od jara do zimy, ale čtenáře seznamuje také se svým životem, který je všechno, jen ne jednoduchý. Lyrické popisy krajiny, květeny i zvířectva střídají temnější odstíny textu, v nichž poznáváme Daru v těžších chvílích, a věřte, že neukazuje jen to krásné. Chlapec trpí úzkostmi, jako autista je zvyklý na zavedený řád a ten se mu občas bortí. Musí se stěhovat, přejít na novou školu, seznámit se s novými lidmi. Klid nachází v přírodě a velkou oporu má v rodině, která ho drží nad vodou. Z Darových zápisků

se dozvíme, že kromě otce autismem trpí i chlapcova matka a sourozenci. U McAnulových se prostě nikdy nenudí. Zápisky jsou rozděleny na čtyři části podle ročních období. Každé z nich Dara začíná úvahou, kde se zamýšlí nad vším, co jeho náctiletou duší zajímá, rekapituluje prožitky uplynulých týdnů a dělí se o vzpomínky na rané dětství. Mohlo by se zdát, že chlapcův deník je chaotický a přechází z tématu na téma, ale opak je pravdou. V poznámkách panuje řád, Dara je precizní, a hlavně se umí vyjadřovat. Jak sám v deníku připomíná, jeho rodičům nikdo neručil za to, že bude jednou schopen napsat souvislý text, natož mu rozumět, a dnes před vámi leží text, za který Dara získal neprestížnější ocenění literárního i přírodopisného světa. Chlapcovo psaní je něžné, lyrické, obsahuje poetické popisy a literární obraty, které by Darovi mohli závidět všichni básníci světa. Na druhou stranu je ve svém projevu Dara pragmatický a stojí nohama na zemi. Kniha Dary McAnultyho přináší nevšední zážitek, kdy jste svědkem fascinujících proměn v přírodě, zároveň se hlouběji ponoříte do vnitřního světa autistického teenegera, podivína. Deník mladého přírodovědce není četbou pro každého, pokud si ho však vyberete, obohatí vás.

8.9 Příloha č. 9

(text č. 9 Houslistka z Osvětimi)

Alma Rosé byla skutečně proslulá houslistka, která hrála ve Vídeňské filharmonii pod taktovkou svého otce. Jenže rozpínající se nacistická agrese ve válkou zmítané Evropě změnila jejich životy k nepoznání. Alma koncertovala, dokud to šlo po zemích dosud neobsazených německou armádou, posléze umístila svého otce do relativního bezpečí anglického venkova a sama ještě nějakou dobu hrála v Holandsku, kde dosud mohli židovští hudebníci sehnat práci. Ani to netrvalo dlouho a Alma se ocitla v nechvalně proslulém koncentračním táboře v Osvětimi. Velitelka ženského tábora, když zjistí, o jakou osobnost se jedná, chce, aby Alma hrála v ženském táborovém orchestru nejen vězňům do pochodu, ale i nacistickým pohlavárům. Ta zprvu odmítá, ale pak si uvědomí, kolik může zachránit židovských hudebnic před smrtí a přijme místo dirigentky. Mezi vysokými německými důstojníky jsou milovníci hudby a Almu si oblíbí a drží nad ní ochrannou ruku. Dokonce i doktor Mengele, jenž jí slíbí ochranu pro čtyřicetiletý orchestr, jež Alma vybuodovala

i z ne zrovna šikovných hudebnic. Podmínkou je vánoční koncert ve špičkovém provedení. Alma zkouší, učí dívky drilu, ale schází ji dobrá klavíristka. V mužském orchestru hraje na klavír maďarský žid Miklós. Když slyší jeho hru, je unesena a hluboce zasažena pocity, které dosud nepoznala. Přesvědčí Miklóse, aby jí pomohl, a postupně se do sebe zamilují. Na koncertech hrají spolu a radují se z maličkostí, které jim prostředí v rámci možností skýtá. Vedle hrůz koncentráku prožívají své malé štěstí a plánují, až to všechno skončí společný život. Jenže osud má s nimi jiné plány. Oceňovaná americká autorka Ellie Midwoodová dovedně propojuje fakta s fikcí v dojemném příběhu z druhé světové války, do jejíhož prostředí zasazuje řadu svých románů. Její nasměrování ovlivnil dědeček, jenž se bojů druhé světové války zúčastni a vyprávěl jí o šílenostech války i o lidech, kteří překonali strachy svou odvahou, i o těch, kteří se neštíteli žádných zřudností.

8.10 Příloha č. 10

(text č. 10 Pohyb!

Nic, co bychom nevěděli: pokud chceme být zdraví, musíme se hýbat. Jenže my jsme se jako druh zastavili. Věděli jste, že v současnosti trávíme v průměru 70 % času sezením nebo ležením? Důsledek vidíme kolem sebe – choroby, obezita, špatná kondice. Pohyb má také přímý dopad na naše myšlení: sedavý způsob života bývá spojován např. se snižováním IQ, růstem asociálního chování a epidemií duševních onemocnění. Britská novinářka Caroline Williamsová, která se zaměřuje na neurovědu a zdraví se rozhodla, co soudí o spojení myšlení a pohybu současná věda. Ukázalo se, že se tímto problémem zabývá velké množství vědců mnoha oborů od neurovědců až po buněčné a evoluční biology. Ti všichni zkoumají mechanismy, vysvětlující, jak pohyb našeho těla ovlivňuje naši mysl, a tím i naše celkové zdraví a duševní pohodu. Řadu z nich autorka vyzpovídala, nejnovější vědecké poznatky pak převedla do srozumitelné řeči, doplnila příklady a vtipnými analogiemi a nezapomněla ani na odkazy na zdroje. Aplikaci poznatků pak ověřila v praxi – u cvičitelů jógy, ultramaratonců nebo třeba tanečníků a hudebníků. Je z toho skvělé a oči otevírající čtení. Dozvíte se například o důležitosti chůze a vlivu gravitace na tvorbu osteokalcinu, či o tom, jak nám posilování pomůže s úzkostí a stresem. Zjistíte, proč je dobré mít zdravou pojivovou tkáň a proč nám dělá dobře tanec (a frekvence 2 Hz). Konečně také pochopíte, proč se klade takový důraz na pevný střed těla, nebo jak tělu pomáhá protahování (a proč možná funguje

akupunktura). Jedna kapitola je věnována dýchání a s ním souvisejícím účinkům na tělo (např. ovlivňování vlnových frekvencí mozku). V každé kapitole se dozvíte, jak můžete své myšlení zlepšit tím, že se zvednete. Pár hodin v posilovně vás nespasí, v knize ale získáte rozumné rady, jak pravidelný pohyb smysluplně zařadit do každodenního života. Nejnovější vědecké poznatky v širších souvislostech, to funguje i na mě – od zítřka se začínám hýbat. A pokud si knihu pořídíte také, věřím, že se ke mně brzo připojíte.

8.11 Příloha č. 11

(text č. 11 Macbeth)

Vyprávění silných příběhů charizmatických žen je jednou z domén choreografa Libora Vaculíka. Připomeňme namátkou Slečnu Julii, Annu Kareninu, Lucrezii Borgiu, Edith Piaf, Isadoru Duncan. Další v řadě je Katherine, jejímž předobrazem je Kateřina Izmajlovová z novely Nikolaje Semjonoviče Leskova Lady Macbeth Mcenského újezdu.

Pro inscenaci na Nové scéně plzeňského Divadla J. K. Tyla Libor Vaculík s libretistou Zdeňkem Prokešem přesadili příběh do viktoriánské Anglie. Důvodem byla jednak inspirace ve filmové adaptaci režiséra Williama Oldroyda z roku 2016 a jednak odkaz na hlavní motiv převzatý ze Shakespeara. K ruským kořenům odkazuje Leskovova fabule a četné využití převážně symfonické hudby Dmitrije Šostakoviče, který předlohu zpracoval do slavné opery. Příběh o ženě, která se z citových a pudových pohnutek postupně mění ve vraždící monstrum, se v baletu odvíjí maximálně realisticky. Na scéně, jejíž základní schéma se proměňuje pootočením točny, je spousta detailů a předmětů, které občas nemají jinou funkci než čistě dekorativní. A stejně realistický je i Vaculíkův režijní přístup. Vše ukáže názorně, případně ještě dovysvětlí, aby nebylo pochyb. Ve scénách vraždění narušují tuto popisnou realitu akorát ostře svítící světla namířená do publika. Přitom Vaculík se ve svých vrcholných inscenacích ukázal jako mistr vypravěč, který vedle přiměřeného popisu dává prostor pro fantazii a umí naplnit originální choreografií i velké taneční plochy. V Lady Macbeth – 1865 je takových míst pomálu. Drive má roztančená sborová scéna na dvorku; v sólech nebo duetech si ale žádnou originální ryze taneční pasáž nevybavují. Zkrátka hodně gest, ale velmi málo tance. Obvyklou vysvětlující pantomimu kombinuje Vaculík se znakovým jazykem, na jehož zapojení spolupracoval s tlumočnicí Kristýnou Voříškovou. Jde o nápad zajímavý, ale kýžené obohacení tanečního jazyka nepřináší, naopak komunikaci

mezi postavami ještě více zatěžkává.

Inscenace se odvíjí v jakési depresivní monotónnosti, k čemuž přispívá hudební koláž bez výraznější gradace, sestavená z děl Dmitrije Šostakoviče, Arva Pärta a dokončené hudby Petra Maláska, kterou jako příznačný motiv hlavně v proměnách ozvláštňuje zvuk bijícího srdce nebo smyčka s nahrávkou štěkajících psů. Závěr baletu se oproti předloze odehraje ve zkratce. Katherine je usvědčena ze svých zločinů a symbolicky izolována od okolních postav. Její život se hroutí, což je charakterizováno efektním rozpoříváním jevištních stolů a symbolickým padáním strop. Velká míra popisnosti a jakási typovost postav zužuje prostor pro hereckou kresbu hlavních rolí. Ta titulní byla vytvořena „na tělo“ Jarmile Hruškociové, dlouholeté přední baleríně souboru, která vyniká právě ve výrazných dramatických úlohách, jakou byla například před pěti lety Slečna Julie.

I u Katherine je vidět její silný ponor do psychologie postavy, jenže hlavní hrdinka by měla větší potenciál, kdyby tvůrci její osobnost více problematizovali a jemněji odstiňovali motivace jejích hrůzných činů. Typově rozdílní jsou představitelé osudových mužů Katherine. Richard Ševčík staví manžela Alexe na velkých kontrastech v dynamice pohybu a věrohodně ukazuje nejen hrubiánskou stránku jeho charakteru. Gaëtan Pires coby milenec Bastien je především frajerským krasavcem, který se postupně dostává do vleku Katherininých zločinů. A pak je tu ještě pozoruhodný výkon pětadesátiletého Jiřího Žaluda ve fyzicky exponované roli odpudivě násilnického Alexova otce Charlese. Libor Vaculík spolupracuje s plzeňským divadlem poměrně často. Některé z jeho děl – například Edith, vrabčák z předměstí nebo Anna Karenina – bych zařadil mezi zásadní inscenace místního baletu posledních tří dekad. Lady Macbeth – 1865 mezi ně naopak patřit nebude.

8.12 Příloha č. 12

(text č. 12 Léčba strachu v břiše velryby)

Po Nanukovi, poetické vánoční inscenaci o osamělosti, jež získala na festivalu Mateřinka 2021 cenu za hudbu (Ivo Sedláček) a za herecký výkon (Kateřina Císařová v roli roztomile tesknoucího ledního medvěda), se týž tvůrčí tým pod vedením režisérky Anny Klimešové přesunul z malé scény na velkou a v Minoru představil) inscenaci na téma strachu Mia a velryba.

Vyprávění začíná detektivně laděným videodeníkem malé Mii (ten psaný se jí nikdy vést nepodařilo). v podání Lucie Čížinské, již k autentickému ztvárnění holčičky pátrající po svém zmizelém dědovi, pomáhá dívčí vzezření i slovensky měkká čeština.

Ačkoli jsou jednotlivé příspěvky předtočené a promítané na plátno, mají potenciál vtáhnout dětské diváky do příběhu, neboť se v nich herečka skrze kameru, kterou sama ovládá v dědově dílně, nebo s baterkou pod peřinou obrací přímo k publiku a diváky v sále tak činí svými followery.

Kam ale mohl děda, zkušený námořník, tak náhle zmizet?

Mia si vzpomene na jeho vyprávěo kouzelné velrybě, která spolkně každého, koho ovládne strach.

A tak sbalí do batohu pár nezbytností (včetně obřího námořnického lana) a nalodí se na palubu lázní Keporkak ve velrybích útrokách.

Zpočátku zdařile navozené napětí však vlny oceánu začnou pomalu ukolébávat a záchrannou misi promění v kabaret nabitý více či méně zdařilými výstupy, v nichž se jednotliví pacienti lázní léčí ze svých strachů.

Ke kabaretní poetice přispívá i scéna, jež oproti jiným inscenacím Klimešové, zabydlujícím prostor hřejivým spolubytím, působí překvapivě stroze.

Tvoří ji jednoduchý kapitánský můstek a recepce v pozadí, odkud představení (pro velkou scénu Minoru typicky) doprovází i živá kapela, a dřevěný parket se dvěma bočními lávkami v popředí, kudy na souboj se strachem nastupují „do ringu“ jednotliví pacienti. Působivý je naopak rej obřích svítících medúz, jež herci animují houpavým pohybem na tyčích nad hlavou a které si diváci mohou prohlédnout zblízka, když proplouvají na scénu po schodech v hledišti.

8.13 Příloha č.13

(text č.13 War Maker)

Loutkář Husam Abed (nar. 1980) je v Česku žijící Palestinec. Narodil se v uprchlickém táboře v Jordánsku, odtud složitě putoval arabským světem a Evropou, až se nakonec oženil a usadil v Praze, kde vystudoval KALD DAMU. O jeho životní cestě je jeho sólová produkce Smooth Life / Snadný život (2014), takřka rodinné setkání kolem stolu pro omezený počet diváků. Formálně a vlastně i tematicky na ni navazuje jeho nejnovější práce War Maker, již uvádí v Alfredu ve dvoře. Používá v ní opět loutky ze surového materiálu, sestavené

z konkrétních předmětů a (polovětná konstrukce přívlastková) mechanických součástí s „historií“, z nalezených dětských hraček, částí strojů, prázdných konzerv, nefunkčních součástí domácích potřeb, předmětů z kuchyně, z ulice, z odpadu. Blíží se tím surrealismu typu Štyrského či Švankmajera, kteří také objevovali krásu, tajemno či děs skrze konkrétní přírodní a industriální předměty.

Ovšem Abedovi slouží tyto objekty jako konkrétní otisky světa, otisky života a paměti ústřední postavy, otisky války, stálého útěku a nebezpečí. Tentokrát Abed nevypráví přímo o sobě – byť vlastní zkušenost je patrná a podstatná – ale o svém příteli (dvojčeti, jak v jednu chvíli říká) z jordánského utečeneckého tábora, Palestinci Karimu Shaheenovi. Sleduje jeho pouť místy stíženými válkou. Ať už se Shaheen objeví kdekoli, vždy tam vypukne válečná vřava, vyrůstá během iránsko-iráckého konfliktu (1980–1988), prchá do Kuvajtu během války v Perském zálivu (1990) a poté do Jugoslávie v době občanské války (1991). Odtud je deportován do Sýrie a později se přes Rusko, Ukrajinu, Rumunsko a Maďarsko dostává do Hollywoodu v USA, kde jako výtvarník spolupracuje na vzniku válečných filmů. Všude se tedy nějakým způsobem „dotkne“ války, válečného běsnění. Zkratka War Maker... Inscenace je otiskem Shaheenova vědomí a podvědomí, procházkou jeho zkušenostmi, vizemi, obavami a sny. Od dětství po dnešek. Abed používá k jejich zobrazení vedle – dalo by se říct tradičního – vyprávění (storytellingu) řadu tradičních i moderních technologií. Na jevišti je po celý čas sada kufrů různých podob, od obyčejných přes dřevěné až po truhly, které používali kdysi vojáci. Kufry jsou – jak se dozvídáme na počátku – nebezpečné, nelze je proclít, Shaheena s nimi nepustí do letadla. A tak putuje autobusem... Jeho nekonečnou pouť po nádražích zachycuje filmová smyčka promítaná (přídavné jméno ze slovesného tvaru) v úvodu na zadní stěnu jeviště. A filmové dotáčky s titulky (vše se odehrává v angličtině) – doprovázejí celou produkci. Kufry se stávají různými zastaveními, různými světy. Ožívají v nich prostředí, ve kterých se Shaheen ocitá, existují v nich osoby, předměty a objekty, se kterými žije a které potřebuje.

Vidíme jeho rodinu, ale i vojáky, přátele i nepřátele. Vše ovšem ve výtvarné zkratce (lidé jsou začasť sirkami, vojáci hračkami) a za jednoduchého hudebního doprovodu hudebníka Abedova pomocníka Matěje Vejdělka. Není jen technikem a zvukařem, ale vstupuje i do jevištního dění. Podá rekvizitu, pustí film, okomentuje situaci, poradí. Vše je syrové, prosté, bez nadbytečných efektů. A právě proto emotivně působivé. Jsme svědky divadla, které je otiskem tohoto světa. Jeho odvrácené části. Otiskem života a myšlení lidí z válečných zón.

Života soudobých ahasverů. Ahasverů z nutnosti. V kufrech, které tahají celý život s sebou, je válka...Válka, které se nezbaví.

8.14 Příloha č.14

(text č.14 Návod na přežití)

Vršovické divadlo MANA uvedlo coby pátou premiéru letošní sezony tragikomedii amerického dramatika Maya Simona *Návod na přežití*. Hra měla českou premiéru před šestnácti lety v Rokoku v režii Jiřího Antonína Trnky. Městským divadlům pražským tehdy šéfoval Ondřej Zajíc, jenž nyní převzal režijní štafetu a spolu se dvěma legendami českého divadelnictví Danielou Kolářovou a Lenkou Termerovou nastudoval titul, jenž by měl být podle slov autora oslavou nadějeplného pohledu na stáří. Příběh o dvou starých ženách Netty a Shprintzy, jež jsou sužovány nejrůznějšími chorobami, disponuje především dvěma výraznými party pro dvě zralé herečky, v nichž mohou zúročit své životní i herecké zkušenosti. To se podařilo ve zmiňované verzi z roku 2006 s Květou Fialovou a Janou Drbohlavovou, kdy vznikla inscenace plná životního nadhledu, vypovídající především o odhodlání postavit se boji se stářím čelem. Ve Vršovickém divadle MANA se tvůrci vydali trochu odlišným směrem, inscenace je pesimističtější. Osmdesátnice Netty, mající problémy se zrakem, o který postupně zcela přichází, je v podání Kolářové především ironickou glosátorkou dění. Dokáže být trefně jízlivá, uštěpačná, ale i empatická. Přestože se snaží udržovat si patřičný nadhled a nestravovat se tíživou zdravotní situací, bojovnost se v ní zcela logicky sváří se strachem ze života ve slepotě. Její přítelkyně Shprintzy pro změnu bojuje s Alzheimerovou chorobou, ale i přes náročnou situaci, v níž se právě ocitá, si ve ztvárnění Lenky Termerové uchovává pozitivní životní naladění. Přes rozdílnost povah se obě ženy sblíží a prožívají spolu více či méně humorné situace, které jim životy s hendikepem přinášejí.

Kouzelná je například scéna s vyplňováním šeku, kdy Kolářová s umem sobě vlastním jen tak mimochodem pronáší glosu, že už musí být na jeho vyplnění dvě. Po rodinné tragédii se nemoc Shprintzy začne zhoršovat a Netty řeší, jak se k nové situaci postaví. Na jednu stranu by kamarádce ráda pomohla a nabídla jí přestěhování k sobě domů, což by zároveň kvůli slepotě usnadnilo život i jí, na druhou stranu nechce přijít o své pohodlí.

Škoda, že tuto tragikomickou situaci, v níž Netty rozvažuje, co by pro ni i kamarádku bylo asi nejlepší, režie více nerozpracovala. Skýtá totiž značné množství výkladů, které by jevišti jistě slušely. V momentě, kdy Shprintzy musí být umístěna do ústavu, dostává Lenka Termerová velký prostor k rozehrání jejího tíživého duševního stavu. Za pomoci režiséra se herečce podařilo vystavět oblouk postupného osobnostního chátrání, přičemž závěrečná scéna, při níž Shprintzy už není schopna pořádně vnímat realitu, je vystavěna citlivě, aniž by hrála na lacinou strunu emočního vydírání. Pak ovšem přichází závěrečný výstup s obligátním tanečkem vídaným v mnohých bulvárních komediích, který bohužel vyznění inscenace oslabuje. Zajícovo nastudování strádá i v dalších ohledech.

Interakce mezi herečkami jsou mnohdy pramálo kontaktní, zvláště při slovních přestřelkách; snad je to jen otázka repríz, než si Kolářová s Termerovou postavy více osahají, a ještě více přiblíží svému naturelu. Zásadnější problém ovšem spatřuji v temporytmu inscenace, kvůli kterému spousta i dobře rozvržených situací vyzněla do ztracena. Diskutabilní je použití písni českých interpretů v inscenaci s reáliemi odkazujícími na Ameriku. Ne nepodstatný je též fakt, že na premiéře bylo zejména Daniele Kolářové často hůře rozumět, což může být u inscenace určené především dříve narozenému publiku značný problém. Podobný nešvar, kdy tvůrci nekladou důraz na jevištní mluvu, se bohužel v pražských divadlech množí. Například v Činoherním klubu by o tom mohli vyprávět.

8.15 Příloha č. 15

(text č. 15 Kdo sestřelil anděla)

O čem je nová hra Karla Steigerwalda *Kdo sestřelil anděla* (*Voli slzy nepijí*), těžko soudit. Prolínají se v ní motivy, historky, paradoxní výroky a bonmoty nejrůznějšího druhu, a nakonec i ta překroucená dětská říkanka o volech, co vypili vodu, a všechny tyto prvky spojuje jen rámcová situace zápolení obou hlavních hrdinů.

Zaslechneme tu i ohlasy na ruskou realitu, nebo spíš mentalitu, včetně jakéhosi Kočkyreva, mytického ruského bohatýra, který je stejně odporný jako politováníhodný. V době ruské agrese vůči Ukrajině nabývá tato „ruská linka“ Steigerwaldovy tragikomedie až palčivé aktuálnosti. Autor v programu k inscenaci Divadla Bolka Polívky píše, že jeho hra je o lži. Já bych spíš řekl, že je o předstírání, fantazírování a bájení beze studu a zlého úmyslu, které

jsou zárodkem každé lži. Oba protagonisté jsou trochu hrabalovské a trošku beckettovské postavy – snad bezdomovci, možná klauni, v každém případě zoufalci, jimž život, skutečnost nenávratně unikají, a tak se uzavírají do světa představ a fikcí. Nečekají na Godota, jejich čekání je mnohem prozaičtější, generál očekává vyznamenání a ten druhý, filozof, platnost a závaznost svých kuriózních, rádoby filozofických promluv. Nejasné je, proč se potkávají právě v opuštěném, zanedbaném kostele, možná pro tu tajemnou atmosféru takového prostředí, v němž generálovy vzpomínky na sestřeleného anděla – nevíme jistě, jestli k tomu opravdu došlo – nabývají zvláštní naléhavosti. Steigerwaldova nová hra postrádá výstavbu klasického dramatu, vlastně i souvislý příběh, je to sled magických obrazů, které spojují pouze asociace. Více než drama je to ejzenštejnovská montáž atrakcí, v níž vše je dovoleno. Například proměna filozofa v soudce, vyluzujícího tóny na saxofon, aniž by tato změna stavu byla jakkoli motivována. Anebo uříznutí generálovy hlavy, předvedené jako scénka z hororu, a přesto hned v následující scéně je generál živý a pokračuje ve své podivné krasojízdě. A do temné, kruté atmosféry dění najednou zazní poetický „francouzský“ šanson, zazpívaný generálovou ženou, jež jako nepříjemný činitel vniká do děje a pokouší se „pábení“ svého muže uvádět na pravou míru. Dramatické napětí tu posiluje i jazyková vrstva textu, kontrast něžných, téměř básnických slov s vulgaritami nejhrubšího rázu. (Na můj vkus je těch sprostých výroků až příliš.) A inscenace nesnadné Steigerwaldovy hry samotná? Bolek Polívka (generál) hned v prvním výstupu gesty, vtipy a spontaneitou ovládne jeviště a okamžitě naváže kontakt s publikem – a příležitostně je bere do hry.

Po scéně se pohybuje s uvolněností, jako by chodil doma v obývacím pokoji, roli generála obohacuje vlastní osobností klauna, ruku do ohně za to nedám, ale jsem si téměř jist, že řada replik a jevištních akcí je jeho autorskou improvizací. Jeho protihráč Cyril Drozda je mu důstojným partnerem, má těžší úlohu, postava rigidního zjevovatele pravd a posléze neúprosného soudce má mnohem menší prostor pro autorské herectví. Neimprovizuje, drží se kontur své nepříliš sympatické figury a nabízí ji publiku věrohodně. Podobně Eva Salzmannová jako generálova žena na jeviště pokaždé vtrhne jako velká voda, je ve své roli nepřehlédnutelná a sugestivní jako její dva mužské protějšky. Inscenovat tragikomedií, která nemá celistvý příběh a tzv. charaktery, není lehké. Režisér Břetislav Rychlík se myslím správně rozhodl nekouzlit, propojit jednotlivé situace v celek a ozvláštňovat je výstižnými scénickými efekty. Mám na mysli třeba ten věčně zhasínající a rozsvěčující se oheň v odhozeném umyvadle nebo hranaté ukulele, jímž si ležící generál zakryje tvář, když prší, anebo trámy padající z kostelní klenby pokaždé, když se konflikt na

jevišti vyhrotí. A ještě douška: pražská premiéra se odehrála v soukromém Studiu DVA. Sál pro cca pět set diváků byl do posledního místa zaplnění– kromě asi padesáti pozvaných – draze platícími diváky. Ještě stále je v milionové Praze publikum, které před plytkými bulvárními kousky dává přednost umění.